

Vapo Oy

Paikalliset polttoaineet/Resurssit

PL 22

40101 Jyväskylä

Asia

YHTEYSVIRANOMAISEN LAUSUNTO VARPUSUON TURVETUOTANTOALUEEN YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTIOHJELMASTA

Vapo Oy on toimittanut 1.10.2009 Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskukselle Varpusuo-
n turvetuotantoalueen ympäristövaikutusten arviointiohjelman.

HANKETIEDOT JA YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTIMENETTELY

Hankkeen nimi

Varpusuo-
n turvetuotantohanke, Utajärvi

Hankkeesta vastaava

Varpusuo-
n turvetuotantohankeesta vastaa Vapo Oy, Paikalliset polttoaineet,
yhteyshenkilö Seppo Järvinen.

YVA-konsulttina arviointiohjelman laatimisessa on toiminut Insinööritoimisto Ecobio
Oy, yhteyshenkilö Sanna Vaalgamaa.

Ympäristövaikutusten arviointimenettely

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus on toiminut 31.12.2009 saakka arviointimenettelyssä ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain (YVA-laki 468/1994, muutos 458/2006) mukaisena yhteysviranomaisena. Aluehallinnon muutoksen myötä yhteysviranomaisena toimii 1.1.2010 alkaen Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. YVA-asetuksen (713/2006) 6 §:n hankeluettelon kohdan 2 e mukaan ympäristövaikutusten arviointimenettelyä sovelletaan turvetuotantohankeeseen, kun hankkeen yhtenäiseksi katsottava tuotantopinta-ala on yli 150 hehtaaria. Varpusuo-
n turvetuotantohankeessa raja ylittyy, joten arviointimenettelyä sovelletaan.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain tavoitteena on edistää ympäristövaikutusten arviointia ja yhtenäistä huomioon ottamista suunnittelussa ja

päätöksenteossa sekä samalla lisätä kansalaisten tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia.

YVA-menettelyn tarkoitus selvittää ne asiat ja vaikutukset, jotka hankkeessa ja sen ympäristössä ovat merkittäviä hankkeen suunnittelun ja päätöksenteon kannalta, ja joita eri tahot pitävät tärkeinä.

Arviointiohjelma on hankkeesta vastaavan laatima suunnitelma niistä selvityksistä, joita ympäristövaikutusten arvioimiseksi on tarpeen tehdä sekä siitä, miten arviointimenettely järjestetään. Arviointiohjelman tarkoituksena on esittää mm. tiedot laadituista ja suunnitelluista selvityksistä sekä arvioinnissa käytettävistä menetelmistä.

Arviointiohjelman ja yhteysviranomaisen siitä antaman lausunnon perusteella hankkeesta vastaava laatii ympäristövaikutusten arviointiselostuksen. Varpusuo turvetuotantohankkeelle on haettava ympäristölupa ympäristönsuojelulain (86/2000) ja -asetuksen (169/2000) perusteella. Mahdollisen ympäristölupahakemuksen käsittelee Pohjois-Suomen aluehallintovirasto ympäristövaikutusten arviointimenettelyn päättymisen jälkeen. Arviointiselostus ja yhteysviranomaisen siitä antama lausunto tulee liittää mahdollisiin lupahakemusasiakirjoihin.

Hankkeen kuvaus ja vaihtoehdot

Utajärven kunnassa sijaitsevan Varpusuo turvetuotantohankkeen päätarkoitus on tuottaa pääasiassa energiaturvetta Oulun seudun energiantuotantolaitosten polttoaineeksi.

Varpusuo sijaitsee Utajärven kunnassa lähinnä Saukkosuo ja Varpusuo alueella, noin 17 km Puolangalta tien no 800 risteyksestä Vaalan suuntaan Lampelan (Tapanilan) kohdalle, josta yksityisteitä 12,5 km Varpusuoalle tuotantoalueen reunaan. Pohjoisesta päin tultaessa käännetään tieltä no 837 Särkijärven kylän kohdalta (Etelärannantie) etelään, josta on yksityisteitä reilu 8 km hankealueen pohjoiskärkeen.

Varpusuo sijaitsee Utosjoen valuma-alueella. Kuivatusvedet virtaavat Saukko-ojaa myöten Utosjokeen ja edelleen Oulujokeen.

Suunniteltu tuotantoalue on yhteensä auma-alueineen 215 ha. Hankealueesta 30 % on ojittamatonta avosuota ja 70 % ojitettua ja metsäistä suota. Tuotantovaiheen arvioidaan kestävän noin 25 - 30 vuotta. Varpusuo hankealue on Vapo Oy:n hallinnassa ja omistuksessa kokonaisuudessaan.

Toteuttamisvaihtoehtoina tarkastellaan vesienkäsittelyä koskien erilaisia vaihtoehtoja (VE), jotka ovat:

VE 0: Hanketta ei toteuteta.

VE 1: Hanke toteutetaan koko tuotantokelpoisella alueella, vesienkäsittelymenetelmänä sulan maan aikana pintavalutus.

- VE 2: Hanke toteutetaan koko tuotantokelpoisella alueella, vesienkäsittelymenetelmänä ympärivuotinen pintavalutus.
- VE 3: Hanke toteutetaan koko tuotantokelpoisella alueella, vesienkäsittelymenetelmänä sulan maan aikana kemiallinen käsittely.

Arviointiohjelmassa on mainittu, että alueen jälkikäytöstä päättää alueen omistaja, tässä tapauksessa siis Vapo Oy. Alueen jälkikäyttömuotoja voivat olla mm. metsittäminen, viljely (energiakasvit, vilja, rehu) tai ennallistaminen kosteikoksi.

ARVIOINTIOHJELMASTA TIEDOTTAMINEN JA KUULEMINEN

Yhteysviranomaisena toiminut Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus (1.1.2010 alkaen Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus) on kuuluttanut arviointiohjelman nähtävillä olosta. Arviointiohjelma ja kuulutus ovat olleet nähtävillä 4.11. – 14.12.2009 välisen ajan virka- ja aukioloaikoina Utajärven kunnanvirastossa, Utajärven kirjastossa ja Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksessa (Veteraanikatu 1, Oulu).

Arviointiohjelma on ollut nähtävillä myös Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen internetsivuilla ja tiedote lähetettiin tiedotusvälineille sekä ympäristöhallinnon internetsivuilla tarjottavan "Tiedotteet sähköpostiisi"-palvelun kautta palvelun tilanneille henkilöille. Kuulutus arviointiohjelman nähtävillä olosta julkaistiin sanomalehti Kalevassa 4.11.2009 ja hankkeen sijaintitiedot korjaava ja tarkentava uusi kuulutus julkaistiin Kalevassa 11.11.2009.

Arviointiohjelmasta pyydettiin lausunnot seuraavilta tahoilta: Utajärven kunnanhallitus, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Metsähallitus Pohjanmaan luontopalvelut, Oulun lääninhallitus/Sosiaali- ja terveysosasto, Kainuun TE-keskus/Kalatalousyksikkö, Tiehallinnon Oulun tiepiiri, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Laitasaaren osakaskunta, Särkijärven osakaskunta, Sangin osakaskunta, Utajärven osakaskunta, Oulujokivarren kalastusalue, Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri ry, Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry, Pohjois-Pohjanmaan Vapaa-ajankalastajapiiri ry ja Särkijärven Kyläseura ry.

Lisäksi jokaisella on ollut mahdollisuus esittää mielipiteensä hankkeesta. Saadut lausunnot ja mielipiteet ovat liitteenä 2.

Varpusuon arviointiohjelmasta järjestettiin yleisötilaisuus Utajärvellä Sanginkylän koululla 17.11.2009. Samassa tilaisuudessa esiteltiin myös Mantilansuon turvetuotantosuon arviointiohjelma. Tilaisuuteen osallistui 24 henkeä ja hankkeesta vastaavan, yhteysviranomaisen sekä YVA-konsultin edustajat.

YHTEYSVIRANOMAISEN LAUSUNTO

Hankekuvaus

Arviointiohjelmassa on esitetty tiedot hankkeen tarkoituksesta, sijainnista ja hankkeesta vastaavasta. Ohjelmassa on esitetty hanketta havainnollistavia karttoja. Kartoista puuttuvat mittakaavat, mikä vaikeuttaa karttojen tulkintaa. Karttojen mukaan niissä on rajattu alustavasti kartasta riippuen "tuotantoalue" tai "hankealue". Sen sijaan kartoista ei niiden mukaan käy ilmi yhtiön hallinnassa kokonaisuudessaan olevaa aluetta. Arviointiohjelman kartat ovat puutteellisia ojitustilanteen hahmottamisen kannalta. Arviointiselostuksessa on syytä esittää tuotantoalue ja siihen liittyvät muut alueet sekä vesiensuojeluratkaisut ja ojitustilanne selkeillä kartoilla.

Arviointiohjelman mukaan Oulujoen vesistöalueella on tällä hetkellä 37 toiminnassa olevaa turvesuota. Niistä lähin on Latvasuon tuotantoalue, jonka vedet laskevat reittiä Utosjoki – Oulujoki.

Arviointiohjelmassa ei esitetä tarkemmin sanallisesti eikä karttapiirroksin em. turvetuotantoaluetta. Arviointiselostuksessa on tarpeen kuvata turvetuotannon kokonaistilanne Utosjoen vesistöalueella. Hankkeen liittymistä ja yhteisvaikutuksia mahdollisiin muihin Utosjoen vesistöalueella oleviin, suunniteltuihin ja eriasteisesti vireillä oleviin turvetuotantoalueisiin on täsmennettävä. Täsmennetyistä tiedoista tulee käydä ilmi turvetuotantoalueiden pinta-alat, vesiensuojelumenetelmät, kuormitustiedot ja hankkeen suhteellinen osuus turvetuotannon kokonaiskuormituksesta sekä esitettävä ne arviointiselostuksessa taulukkona ja karttakuvana. Hankkeen kannalta keskeisistä suunnitelmista ja ohjelmista puuttuvat joulukuussa 2009 valmistunut ja valtioneuvoston hyväksymä Oulujoen - lijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuoteen 2015 sekä valtioneuvoston periaatepäätös vesiensuojelun suuntaviivoista vuoteen 2015.

Hankkeen vaihtoehdot

Arviointiohjelmassa on esitetty neljä tarkasteltavaa vaihtoehtoa, joista yksi on hankkeen toteuttamatta jättäminen. Kolme esitettyä toteuttamisvaihtoehtoa poikkeavat toisistaan vesienkäsittelymenetelmien perusteella. Nykyisin parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan uudella turvetuotantohankkeella on vaadittu sulan kauden ulkopuolisena aikanakin laskeutusaltaita tehokkaampi menetelmä. Myös vesienhoitoalueen toimenpideohjelmassa (Oulujoen – lijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelma 2010 – 2015 Osa 3 Oulujoen vesistö, 2009) on lisätoimenpiteenä esitetty mm., että "Uusilla turvetuotantoalueilla lisätään toimenpiteitä tuotannon ulkopuolisen ajan kuormituksen vähentämiseksi ottamalla käyttöön pintavalutus tai muu tehostettu vesienkäsittelymenetelmä ympärivuotisesti." Em. syystä vaihtoehdot 1 ja 2 eivät ole hyviä vaihtoehtoja. Vesiensuojelun tehon tärkeys vesistön tilan kannalta tuodaan esiin useissa lausunnoissa. Useissa lausunnoissa ja mielipiteissä kannatetaan 0-vaihtoehtoa ja lisäksi korostetaan mm. luonnontilaisen suoalueen merkitystä. Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen lausunnossa esitetään tarkasteltavaksi vaihtoehtoa, jossa kaikki suon ojitamattomat osat jäävät tuotannon ulkopuolelle. Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiirin lausunnossa esitetään selvitettäväksi vaihtoehtoa, jossa pintavalutuskenttä on rajattu luonnontilaisesta Varpusuon osasta, perusteluna esitetään ojitetulle suoalueelle rakennettavan kentän

huonoa toimivuutta. Ottaen huomioon myös esitetyt mielipiteet, niissä esitetyt tiedot ja perustelut yhteysviranomaisen esittää, että arvioinnin vaihtoehtoja täydennetään alueellisella vaihtoehdolla. Arvioitaviksi vaihtoehdoiksi (VE) esitetään seuraavaa:

VE 0 Hanketta ei toteuteta

VE 1 Hanke toteutetaan koko tuotantokelpoisella alueella

- tämän alavaihtoehtoja ovat ohjelmassa esitetyt vaihtoehdot 1-4, jotka määräytyvät vesiensuojelumenetelmien perusteella

VE 2 Suunnitellaan alueellinen vaihtoehto, jossa toteutusalueesta rajataan pois eteläosan ojittamaton alue ja ennallistetaan tämän alueen hydrologia lähemmäksi luonnontilaa

Vaihtoehdossa 2 voidaan selvittää mahdollisuutta järjestää pintavalutuskenttä ojittamattomalle Varpusuon alueelle. Tämä voisi korvata hankesuunnitelmassa ojitetulle rämealueelle suunnitellun pintavalutuskentän.

Arviointiselostuksessa on tuotava esiin pintavalutuskentän mitoitustiedot ja muut ominaisuudet kentän toimivuuden kannalta. Menetelmiin liittyviä epävarmuustekijöitä ja riskejä on pohdittava sekä arvioitava kemikaloinnin mahdollisia vaikutuksia vesieliöstöön.

Hankkeen toteuttamatta jättämisen, ns. nollavaihtoehdon arvioinnissa tulee eritellä vaihtoehtoiset energiantuotantomuodot, joilla vastaava energiamäärä voitaisiin tuottaa, jos hanke ei toteutuisi. Nollavaihtoehdon arvioinnin merkittävyyttä korostaa se, että hanketta vastustetaan mm. paikallisten tahojen ja kansalaisten lausunnoissa ja mielipiteissä laajasti.

Tuotantomenetelmät

Arviointiohjelmassa kuvataan neljä erilaista Varpusuolle suunniteltua tuotantomenetelmää. Eri tuotantomenetelmien ympäristövaikutukset vaihtelevat. Arviointiselostuksesta on käytävä ilmi Varpusuolle todennäköisesti soveltuvat menetelmät ja niiden vaikutukset.

Ehdotus tarkasteltavan vaikutusalueen rajauksesta

Arviointiohjelman mukaan kullakin vaikutustyyppillä on erilainen vaikutusalueensa, rajaukset on kuvattu sanallisesti. Selkeyden vuoksi aluerajaukset on hyvä esittää arviointiselostuksessa myös kartan avulla.

Vesistö- ja kalatalousvaikutukset on arvioitava kuivatusvesien laskupuron Saukko-ojan lisäksi Utosjoen pääuomassa Oulujokeen saakka.

Vaikutukset ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen aiotaan tarkastella lähimpiin häiriintyviin kohteisiin rajautuen. Vaikutusalue on liian suppea. Vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen voi ilmetä periaatteessa samalla etäisyydellä kuin vesistövaikutuksiakin, joten vaikutukset on arvioitava riittävässä määrin myös

Utosjoen varrella. Virkistyskäyttöön ja matkailuun liittyvät välilliset vaikutukset voivat ulottua tätä kauemmaksikin.

Pölyvaikutukset esitetään alustavasti tarkasteltavaksi 0 – 1 km:n etäisyydellä tuotantoalueen reunasta. Tätä etäisyyttä tulee tarvittaessa pidentää. Arvioinnissa käytettävät menetelmät on kuvattava arviointiselostuksessa.

Hankkeen vaikutukset jatkuvat varsinaisen tuotantovaiheen päättymisen jälkeenkin, joten arviointiselostuksessa on esitettävä ainakin alustava arvio todennäköisimpien jälkikäyttömuotojen ympäristövaikutuksista ottaen huomioon mm. alapuolisten pintavesien tilatavoitteet ja vaikutukset luonnon monimuotoisuuden ja virkistyskäytön kannalta.

Maankäyttö

Pohjois-Pohjanmaan liiton lausunnon mukaan hankealue sisältyy maakuntavaltuuston turvetuotantoon hyväksymiin soihin, jotka on esitetty maakunnallisessa energiastrategiassa. Hanke on siten lähtökohdiltaan maakunnallisen suunnittelun mukainen. Edellytyksenä on kuitenkin, ettei vaikutusarviointissa ilmene sellaista, joka olisi ristiriidassa maakuntakaavan turvetuotantoa koskevan yleismääräyksen kanssa tai maakuntakaavan muiden merkintöjen kanssa. Arviointiohjelmassa on käsitelty oikein maakuntakaavan turvetuotantoa koskeva sisältö sekä maakunnallinen energiastrategia. Yhteysviranomaisen esittää Pohjois-Pohjanmaan liiton lausunnon perusteella arviointiohjelmassa huomioon otettavat asiat tämän lausunnon kohdassa "Vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen".

Tarkistettujen, maaliskuussa 2009 voimaan tulleiden valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan turpeenottoalueiksi varataan jo ojitettuja tai muuten luonnontilaltaan merkittävästi muuttuneita soita ja käytöstä poistettuja suopeltoja. Arviointiselostuksessa tulee perustella, miksi Varpusuon kohdalla on päädytty ojitamattoman suoalueen sisällyttämiseen tuotantoalueeseen.

Vaikutukset ja niiden selvittäminen

Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiirin ja Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistyksen lausunnoissa ja lisäksi kansalaismielipiteissä esitetään, että Varpusuon turvetuotantohankkeelle on tarpeen tehdä Natura-arviointi. Perusteluina esitetään haitallisia vaikutuksia läheiseen Karhusuo-Viitasuon Natura-alueeseen. Natura-arviointivaatimuksen perustelut selviävät liitteenä olevista em. lausunnoista ja mielipiteestä B. Yhteysviranomaisen katsoo, että luonnonsuojelulain 65 §:ssä säädetyn Natura-arvioinnin kynnyks ei tässä tapauksessa ylity.

Vesistö-, pohjavesi- ja kalatalousvaikutukset. Vesienhoidon toimenpideohjelman (Oulujoen – lijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelma 2010 – 2015 Osa 3 Oulujoen vesistö, 2009) mukaan "Utosjoessa kalasto ilmentää tyydyttävää tilaa ja joen tilan kokonaisarvio on tyydyttävä. Utosjoessa laajat perkaukukset ovat heikentäneet joen tilaa merkittävästi." Hyvän tilan saavuttamiseksi vuoteen 2015 mennessä toimenpideohjelmassa esitetään nykykäytännön mukaisten

vesiensuojelutoimenpiteiden lisäksi lisätoimenpiteenä kalataloudellinen kunnostus koko jokijaksolle. Hyvän tilan saavuttaminen kalataloudellisella kunnostuksella edellyttää mm., että kiintoainekuormitus ei lieta kutusoraikkoja eikä veden laadun heikkeneminen muutoin vaarana erityisesti syyskutuisten lohikalojen luontaisen lisääntymisen edellytyksiä. Varpusuon vaikutuksia tulee tarkastella hankekohtaisten vaikutusten lisäksi myös osana turvetuotannon kokonaisvaikutuksista Utosjokea koskien. Valuma-aluekohtaista tarkastelua ja arviointia on korostettu myös osassa lausunnoista ja valuma-aluekohtaista kuormituksen vähentämistä edellytetään mm. maakuntakaavan turvetuotantoa koskevassa yleismääräyksessä. Arviointiselostuksessa tulee erityisesti arvioida Varpusuon turvetuotantohankkeen vaikutuksia kalataloudellisen kunnostushankkeen tavoitteiden ja tulosten toteutumisedellytysten kannalta, mikä on keskeinen edellytys hyvän ekologisen tilan saavuttamiselle vuoteen 2015 mennessä.

Utosjoen kalataloudellinen kunnostussuunnitelma sai ympäristöluvan vuonna 2009, ja kunnostukset on tarkoitus aloittaa vuonna 2010. Kunnostuksen suunnittelussa kertyneen tiedon mukaan Utosjoessa on muihin Oulujoen sivujokiin verrattuna eniten vähintään tyydyttäväksi arvioituja lohikalojen poikas- ja kutualueita. Siksi vaelluskalojen palauttamisessa Oulujokeen on Utosjokea arvioitu keskeiseksi tuotantoalueeksi. Kesällä 2010 on tarkoitus aloittaa kutukypsien merilohien ylisiirrot Montan yläpuoliselle Oulujoen vesistöalueelle, ja Utosjoki on hakemuksessa mainittu toisena ylisiirtokokeilun kohteena. Jokeen on aloitettu lohenpoikasten kotiutusistutukset merilohen palauttamista silmällä pitäen jo vuonna 2005 ja toiminta jatkuu myös alkaneella vuosikymmenellä. Keskeinen osa perattujen koskien kiveämisen ja monipuolistamisen lisäksi on kutualueiden rakentamisella. Kunnostukset palvelevat vaelluskalojen lisäksi erityisesti paikallista koskikalastoa (mm. Utosjoen taimen ja harjus). Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen sähkökoekalastuksissa (v. 2006 – 2008) varsinkin Utosjoen yläosalla, mm. Ylilammen alapuolisella alueella kuten Vuohingissa, on todettu paikallisen taimenen luonnontuotantoa. Ylilammen ympäristöstä ja sen yläpuolelta ei ole kalastotietoja. Kalataloudellisen tarkkailun lähimmät sähkökalastuspaikat sijaitsevat useita kilometrejä Varpusuosta alavirtaan. Paikallista taimenta ja harjusta esiintyy ainakin Ylilammelle saakka. Saukko-ojassa mahdollisesti esiintyy mm. tammukkaa, mitä ei kuitenkaan ole todennettu.

YVA-ohjelman mukaan Utosjoella kalastaa 80 kalastajaa. Sen sijaan Oulujoen kalastusalueen ja Utajärven, Laitasaaren, Sanginkylän ja Särkijärven osakaskuntien yhteisen lausunnon mukaan kalastavia ranta-asukkaita on oleellisesti enemmän ja lisäksi on ulkopuolisia vieraslupakalastajia (ks. liite 2). Em. syystä ohjelmassa esitetyt kalastajien määrätiedot tulee tarkistaa.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) lausunnon mukaan yleisten saalislajien ohella Utosjoesta saadaan saaliiksi myös pyyntikokoisena istutettua kirjolohta, taimenta ja puronieriää. Utosjoessa tavataan myös rapua. Kainuun TE-keskukselta saatujen tietojen mukaan joen alaosalle on istutettu 2000-1uvulla vuosittain kirjolohta ja harjusta sekä lohen ja meritaimenen poikasia. Kalastusta haittaavat em. lausunnon mukaan pyydysten likaantuminen (pääasiassa limoittuminen ja turve) sekä kalojen makuvirheet.

Tiedot tuotantoalueen ja Saukko-ojan sekä Utosjoen yläosan kalastosta ja kalastuksesta on hankittava arvioinnin yhteydessä. Tarpeen mukaan on tehtävä täydentäviä selvityksiä, esimerkiksi sähkökoekalastuksia.

Selostukseen on liitettävä selkeät kartat, joissa näkyvät vesienjohtamisreitit sekä vesistövaikutusten tarkastelussa käytettyjen havaintopaikkojen sijainti.

Ohjelman mukaan arviointi perustuu olemassa oleviin vedenlaatutietoihin (Oulujoen vesistöalueen tarkkailuraportit vuosilta 2007 ja 2008 sekä ennakkotarkkailutiedot Saukko-ojasta ja Utosjoesta vuodelta 2008). Yhteysviranomaisen edellyttää, että arvioinnissa hyödynnetään vedenlaatutietoina sekä velvoitetarkkailutuloksia että mahdollisia ympäristöhallinnon mittaustuloksia. Vedenlaatutietoina tulee käyttää mittaustuloksia riittävien perustietojen varmistamiseksi tarvittaessa myös esitettyä aikaisemmilta vuosilta, esim. viimeisen kuuden vuoden ajalta ja vuodelta 2009, jos tulokset jo käytettävissä. Arviointiohjelmassa mainitun ennakkotarkkailun mittaustuloksia ja havaintopaikkojen sijaintia ei ole esitetty, joten ennakkotarkkailun riittävyyteen ei voida ottaa kantaa. Tarvittaessa ennakkotarkkailua on vielä täydennettävä.

Hankkeen vaikutuksia on tarkasteltava suhteessa Utosjoelle Oulujoen – lijoen vesienhoitosuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin vuoteen 2015. Niiden mukaan Utosjoen vesistön ekologisen tilan tulee parantua nykyisestä tyydyttävästä hyväksi vuoteen 2015 mennessä.

Vesistövaikutuksista on arvioitava vuosikuormituksen lisäksi erikseen kesäaikaiset vaikutukset. Vesistövaikutukset ylivaluma- ja ylivirtaamatilanteissa on selvitettävä. Kuntoonpano- ja tuotantovaiheen vaikutuksia on tarkasteltava erikseen.

Arviointiohjelman mukaan hankkeen hydrologisia vaikutuksia selvitetään. Varpusuon ojittamattomat osat varastoivat jonkin verran tulvavesiä keväisin ja tasoittavat siten virtaamahuippuja. Turvealueeksi kuivatettuna varastoituminen loppuisi ja virtaamahuippu todennäköisesti kasvaisi. Saukko-ojan ylivirtaamia lisää myös arviointiohjelman mukaan Kiiminkijoen vesistöalueelle sijoittuvan n. 15 hehtaarin alueen vesien johtaminen Saukko-ojan yläjuoksulle. Ympärysojat mahdollisesti lisäävät em. toiselta vesistöalueelta johdettavien vesien määrää Saukko-ojassa, mikä tulee myös ottaa huomioon. Arviointiselostuksessa tulee arvioida virtaamahuipun kasvua ja sen vaikutuksia Saukko-ojan virtaamiin ja uomaeroosion ja siitä aiheutuvan kuormituksen lisääntymiseen sekä hydrologisten olosuhteiden muuttumisen vaikutusta mm. vesistön ekologiseen tilaan. Tuotantovaiheen arvioidaan kestävän noin 25 - 30 vuotta, jolloin tuotanto päättyisi noin vuonna 2040. Tästä syystä on arvioitava hankkeen vaikutuksia myös ilmastonmuutoksen aiheuttaman virtaamien lisääntyminen näkökulmasta.

Arviointiselostuksessa on tarkasteltava Varpusuon turvetuotantoalueen vaikutuksia vesistön tilaan ja kalatalouteen myös osana Utosjokeen vaikuttavan nykyisen ja suunnitellun turvetuotannon kokonaiskuormitusta ja -vaikutuksia. Valuma-aluekohtaisen kuormituksen vähentämistä edellytetään mm. maakuntakaavan turvetuotantoa koskevassa yleismääräyksessä. Osassa lausuntoja ja mielipiteitä esitetään Utosjoen turvetuotannon kokonaismäärän ja -kuormituksen rajaamista haittojen vähentämiseksi ja estämiseksi.

Arviointiohjelman mukaan hankealueen ojitukset vaikuttavat mm. pohjavedenmuodostukseen. Hankkeen vaikutusalueella ei ole luokiteltuja pohjavesialueita. Lähin asumus sijaitsee ohjelman mukaan noin kuuden kilometrin päässä hankealueesta. Vaikutusten arvioinnissa ohjelmassa esitetään, että "Luonnonympäristöön kohdistuvien vaikutusten lisäksi tarkastellaan veden ottoon liittyviä vaikutuksia asiantuntija-arvioina. Kaivoja ja vedenottoamoita ei ole hankealueen läheisyydessä." Mielenpitoista ilmenee, että ainakin 2 kiinteistöä sijaitsee em. lähempänä hankealuetta (ks. lausunnon kohta "Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset").

Vaikutukset kasvillisuuteen, linnustoon ja luonnon monimuotoisuuteen. Varpusuon kasvillisuus- ja pesimälinnustoselvitykset on tehty vuonna 1997. Luontoselvitykset kattoivat vain Varpusuon tuotantoalueen eteläosan, joka on ojittamatonta avosuota. Ohjelman mukaan luontoselvitykset täydennetään ja uusitaan kesällä 2009. Hankkeen vaikutukset elolliseen luontoon ja suojeluarvojen säilymiseen tullaan arvioimaan aiemmin tehtyjen ja vuonna 2009 tehtävien luontoselvitysten pohjalta. Arviointiselostuksessa esitellään selvitysten tarkemmat tulokset. Luonnon monimuotoisuutta arvioidaan vertaamalla hankealueen luontotyyppisiä ja lajistoa ympäröivien alueiden muiden soiden ja suojelualueiden luontotyyppisiin ja elinympäristöihin.

Hankkeen vaikutuksiin kasvillisuuteen, linnustoon ja luontoon ja luonnon monimuotoisuuteen laajemminkin on otettu kantaa liitteenä olevissa Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri ry:n ja Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen lausunnoissa ja mielipiteessä B. Mielipiteessä B on myös esitetty lukuisia seikkoja mm. uhanalaisten ja harvalukuisten eläinten ja kasvien esiintymisestä ja otettu kantaa Varpusuon turvetuotantohankkeen vaikutuksiin niihin. Saukko-ojaa ja Utosjokea koskien tuodaan mielipiteissä esille uhanalaisten ja harvalukuisten eläinten mahdollisesta esiintymisestä jokihelmisimpukka (raakku) ja harvinaiset sammakkolajit, lisäksi Saukko-oja todetaan saukon ja majavan elinympäristöksi. Saukko-ojassa ja ainakin puron ja Utosjoen yhtymäkohdassa elää luonnonsuojelupiirin ja esitettyjen mielipiteiden A ja B mukaan pikkunahkiaista. Varpusuon alue kuuluu mielipidekannanoton mukaan ahman elinpiiriin ytimeen, Varpusuon hankealue ja/tai sen lähialue ovat myös metsäkanalintujen ja metsähanhen elinympäristöjä. Lisäksi Varpusuon ympäristössä on kolme maakotkan pesäpaikkaa ja Varpusuo kuuluu näiden kotkien keskeiseen reviiri-alueeseen. Metsäkanalintujen elinympäristön arvioidaan tuhoutuvan tai häiriintyvän turvetuotannon ja -kuljetuksien seurauksena ja pelätään häiriöitä mm. kotkien pesinnälle sekä esitetään linnustokartoituksia ja vaikutusarvioita täydennettäväksi. Ohjelman liitteenä oleva linnustokartoitus aliarvioi linnustoa ja alue on linnustollisesti erittäin arvokas. Em. tiedot ja näkökohdat on esitetty laajemmin ja yksityiskohtaisemmin mielipiteessä B. Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys on todennut linnustoselvityksen puutteelliseksi ja esittänyt seikkaperäisesti sen täydentämistä.

Yhteysviranomaisen toteaa, että lausunnoissa ja mielipiteissä esitetyt tiedot ja näkökohdat tulee ottaa huomioon arviointiselostusta laadittaessa. Arviointiselostuksessa tulee tehdä riittävä selvitys uhanalaisista lajeista ja metsäkanalinnuista ja hankkeen vaikutuksista niihin. Tarkastelussa on myös arvioitava näkökohtaa, jonka mukaan maakuntakaavan turvetuotantoa koskeva

yleismääräys edellyttää, että tuotantoon ohjataan ensisijaisesti soita, joiden luonnon- ja kulttuuriarvot eivät ole seudullisesti merkittäviä. Mielipiteissä (liite 2) on tuotu esille Varpusuon hankealueen tärkeä merkitys mm. Särkijärven kylän asukkaille, muille lähiseudun asukkaille ja loma-asukkaille erämaa-alueena ja marjastus-, metsästys- ja virkistysalueena.

Vesilaisissa määritellään ne luontotyypit, jotka nauttivat automaattista lain suojaa. Näitä ovat luonnontilaiset uomat, lähteet ja alle hehtaarin suuruiset lammet. Arviointiselostuksessa tulee esittää mahdolliset vesilain luontotyyppisuojeleukohteet ja kuvata niiden luonnonarvot. Mielipiteessä B todetaan, että hankealueella ja/tai sen vaikutuspiirissä on lähteitä. Mikäli hanke aikanaan etenee luvitusvaiheeseen, on vesilain mukaisesta luontotyyppisuojelestusta saatava saman lain tarkoittama poikkeamislupa. Asiassa tulee silloin tarkasteluun luontotyyppien suotuisa suojelutaso, jota arviointiselostuksessa tulee analysoida.

Yhteysviranomaisen edellyttää, että hankkeen vaikutusten arviointi tehdään objektiivisesti ja analyttisesti. Tuotantotoiminnan vaikutukset linnustolle ja kasvillisuudelle sekä luonnon monimuotoisuuden kokonaisuudelle korostuvat hankkeen oijittamattomalla suoalueella.

Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset. Arviointiohjelman mukaan ihmisiin kohdistuvien vaikutusten tunnistamisessa ja arvioinnissa hyödynnetään sosiaali- ja terveysministeriön (STM 1999) antamaa ohjetta ihmisiin kohdistuvien terveydellisten ja sosiaalisten vaikutusten arvioimiseksi. Vaikutuksia ihmiseen selvitetään myös asukaskyselyllä. Asukaskyselyn laajuutta ja toteutustapaa ei ole kuitenkaan tarkemmin esitetty.

Oulun lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimisto toteaa lausunnossaan, että hankkeen merkittävimmät ihmisiin kohdistuvat sosiaaliset ja terveydelliset vaikutukset on ohjelmassa tunnistettu ja esitetty arvioitavaksi. Kappaleessa 7.7 on esitetty ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin lähtökohtia, joskin kappaleessa painottuu terveysvaikutusten arviointi. Lisäksi mm. kappaleessa 7.4.3 esitetyt elinkeinoihin ja kappaleessa 7.4.2 esitetyt liikenteen vaikutukset ovat osittain ihmisten elinoloihin, viihtyisyyteen ja hyvinvointiin liittyviä arviointikokonaisuuksia ja siten sosiaalisten vaikutusten osatekijöitä.

Lääninhallituksen lausuntoon viitaten yhteysviranomaisen edellyttää, että arviointiohjelman kohdissa 7.4.3 ja 7.4.2 esitetyt sosiaalisten vaikutusten osatekijöihin osittain liittyvät seikat otetaan huomioon ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa. Arvioinnissa tulee myös huomioida lähiseudun turvetuotantoalueiden yhteisvaikutukset ihmisiin. Arviointiselostuksessa tulee eritellä ns. hengitettävän pölyn vaikutukset sekä yleisesti pölyn vaikutukset mm. viihtyisyyteen. Lisäksi arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös mahdolliset poikkeustilanteet, kuten turvepalot.

Yhteysviranomaisen pitää tärkeänä ihmiseen kohdistuvien vaikutusten arviointia niin laajalla alueella kuin vaikutuksia voi ilmetä. Asukaskyselyn otannan on oltava tarpeeksi laaja luotettavan tuloksen saamiseksi, ja kyselyn mukana on syytä olla kuvaus hankkeesta.

Metsästysseura Kuti & Huti ry:n kannanoton mukaan (ks. liite) lähin vapaa-ajan asunto sijaitsee vain 800 metrin päässä suunnitellun turvetuotantoalueen etelärajan ja seuran hallinnassa oleva kiinteistö noin 2,9 km:n päässä Varpusuolta kaakkoon, Utosjoen rannalla. Suunniteltu eteläinen turpeenkuljetusreitti kulkee noin 170 metrin päässä seuran kiinteistöstä, mistä aiheutuu huomattavaa meluhaittaa. Esitetty meluhaitta ja mahdolliset muut vaikutukset tulee arvioida.

Vaikutukset maisemakuvaan ja kulttuuriperintöön. Yhteysviranomaisen toteaa, että maisemavaikutukset voidaan arvioida esitetyllä tavalla. Vaikutuksia tulee pohtia mm. Varpusuon ojittamattomien osien kannalta ja analysoida luonnonmaiseman muutoksen merkitystä maisemakuvalle.

Vaikutukset virkistyskäyttöön ja luonnonvarojen hyödyntämiseen. Hankealueen vaikutukset virkistyskäyttöön ja luonnonvarojen hyödyntämiseen tuodaan esille useissa lausunnoissa. Arviointiohjelmassa näiden vaikutusten tarkastelu esitetään rajattavaksi hankealueen virkistysarvon selvittämiseen haastattelemalla kyläyhdistysten aktiiveja sekä paikallisia metsästäjiä. Yhteysviranomaisen edellyttää, että esim. haastatteluin selvitetään, mikä merkitys Varpusuon hankealueella ja Saukko-ojalla sekä Utosjoella on lähiseudun asukkaille heidän elinympäristössään ja virkistyskäytössään. Arviointiselostukseen tulee sisällyttää arvio Varpusuon merkityksestä mm. marjasuona ja metsästysalueena.

Vaikutukset talouteen ja elinkeinoin. Taloudellisten vaikutusten arviointi jää arviointiohjelmassa vähälle huomiolle. Taloudellisten vaikutusten arviointi tulee arviointiselostuksessa olla omana kohtanaan. Hankkeen paikallisia työllisyysvaikutuksia on arvioitava. Vaikutusten arvioinnissa on syytä verrata turpeen käyttöä muihin paikallisiin polttoaineisiin. Vaikutuksia matkailuun tulee pohtia arviointiselostuksessa.

Liikennevaikutukset. Tiehallinnon Oulun tiepiirin lausunnon mukaisesti yhteysviranomaisen esittää arviointiselostuksessa selvittäväksi ja huomioon otettavaksi seuraavaa. Tulee arvioida liikenteen jakaantuminen eri tieosuuksille. Arviointiohjelmassa ilmoitetut kuljetusreittiehdotukset eivät vaikuta kaikilta osin loogisilta. Yhdystielle 18657 on suunnitteilla kohtauspaikkoja turvekuljetusten tarpeita varten, mikä voi vaikuttaa myös Varpusuon tuotantoalueen kuljetusreittisuunnitelmiin. Liikenneturvallisuusvaikutuksia arvioidessa tulee kiinnittää huomiota erityisesti yleisten teiden liittymiin, sekä alempaan maantieverkkoon, jolla turvekuljetukset lisäävät raskaan liikenteen määriä huomattavasti. Onnettomuusalttiiden kohtien tarkastelussa tulee esittää, miten haitallisia vaikutuksia voidaan vähentää. Koska alueella on useita käynnissä tai suunnitteilla olevia turvetuotantohankkeita Varpusuon, Mantilansuon ja muiden alueella suunnitteilla tai käynnissä olevien turvetuotantohankkeiden liikenteellisiä yhteisvaikutuksia tulee tarkastella arviointiselostuksessa. Yhteisvaikutuksissa tulee huomioida vaikutukset sekä liikenneturvallisuuteen, että tieverkkoon.

Lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston lausunnon mukaisesti liikennevaikutusten arvioinnissa tulee huomioida mm. mahdolliset lasten koulureitit tai vaikutusalueelle sijoittuvien kylien asukkaiden käyttämät kävelyreitit ja liikenteen vaikutus näiden reittien turvallisuuteen.

Ilmastovaikutukset. Hankkeen vaikutukset ilmastoon on syytä arvioida arviointiselostuksessa omana lukunaan. Arviointiin tulee sisällyttää hankkeen vaikutukset kasvihuonekaasutaseeseen ja sitä kautta ilmastonmuutokseen uusinta tutkimustietoa käyttäen. Pohjois-Pohjanmaan ilmastostrategiaa valmistellaan parhaillaan Pohjois-Pohjanmaan liiton johdolla. Tämän strategiatyön tietoja on syytä mahdollisuuksien mukaan hyödyntää ilmastovaikutusten tarkastelussa, mitä on esitetty myös mm. Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiirin lausunnossa. Tähän mennessä on selvitetty ja julkaistu mm. maakunnan kasvihuonekaasutase.

Vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen. Ohjelman mukaan arvioinnissa selvitetään, mitä vaikutuksia hankkeella voisi olla lähimpiin kyliin ja muihin kyliin. Ohjelman mukaan selvitys on osa sosiaalisten vaikutusten selvitystä, joka tehdään haastattelujen ja tiedustelujen avulla.

Ohjelman mukaan selostuksessa arvioidaan hankkeen vaikutuksia maankäyttöön. Näitä vaikutuksia selvitetään olemassa olevien kaavojen sekä maankäyttö- ja kehittämissuunnitelmien pohjalta asiantuntijatyönä.

Yhteysviranomaisen edellyttää arviointiselostuksessa otettavaksi huomioon Pohjois-Pohjanmaan liiton lausunnossa todetut puutteet. Lausunnon mukaan turvetuotannon yleisen suunnittelumääräyksen sisällön olisi voinut tuoda esille tarkemmin. Yleismääräyksessä todetaan mm.: "Turvetuotantoon tulee ottaa ensisijaisesti entisiin tuotantoalueisiin liittyviä soita, ojitettuja soita tai sellaisia ojittamattomia soita joiden luonnon- tai kulttuuriarvot eivät ole seudullisesti merkittäviä. Turvetuotantoa tulee harjoittaa niin, että sen valuma-aluekohtainen vesistön kuormitus vähenee valtakunnallisen vesiensuojelun tavoiteohjelman mukaisesti...". Maakuntakaavassa ei ole merkintöjä hankealueella. Arviointiohjelmassa on todettu hankealueen läheiset maakuntakaavan merkinnät. Niiden rinnalle on syytä tuoda Oulujokea koskeva maaseudun kehittämisen kohdealueen merkintä, johon liittyy suunnittelumääräys. Tämä sen takia, että hankealue on Oulujoen vesistöä ja että suunnittelumääräyksessä on veden laatua koskeva osio. Vaikutusarvioinnissa tulee käsitellä hankkeen suhde maakuntakaavan turvetuotantoa koskevaan yleiseen suunnittelumääräykseen ja tuotava esille mahdolliset muut yhteydet maakuntakaavan toteutumiseen.

Jälkikäyttö ja ehdotus seurantaohjelmaksi

Ohjelman mukaan hankealue on kokonaan Vapo Oy:n omistuksessa. Päätöksen jälkikäytöstä tekee aikanaan maanomistaja. Mahdollisia jälkikäyttömuotoja ovat ohjelman mukaan mm. metsittäminen, viljely (energiakasvit, vilja, rehu) tai ennallistaminen kosteikoksi.

Yhteysviranomaisen toteaa, että esimerkiksi vesien pidättämistä valuma-alueella edesauttavat jälkikäyttömuodot on otettava mukaan tarkasteluun. Arviointiohjelmassa on arvioitava eri jälkikäyttömuotojen soveltumista Varpusuolle ja vertailtava niiden vaikutuksia. Jälkikäyttömuotojen vaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös, mitä edellä on esitetty kaavoitustilanteen käsittelyn sisällöstä. Arvioitaessa hankkeen kokonaisvaikutuksia mm. luonnon monimuotoisuuteen sekä virkistys- ja metsästyskäyttöön ovat tiedot alueen jälkikäytöstä merkittäviä.

Arviointiselostukseen laaditaan arviointiohjelman mukaan ehdotus hankkeen ympäristövaikutusten seurantaohjelmaksi. Arviointiselostuksessa tulee luetteloida kattavasti seurattavia asioita sekä missä ja kuinka usein seurantaa tehtäisiin. Yhteysviranomaisen toteaa, että seurantaohjelmaehdotuksessa tulee huomioida mm., mitä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja Kainuun työ- ja elinkeinokeskus, kalatalouden toimintayksikkö edellyttävät lausunnoissaan sisällytettäväksi hankkeen ympäristövaikutusten seurantaan mukaan lukien lähtötilanteen kartoittamiseksi tarvittavat selvitykset. Seurantaohjelma täsmentyy, mikäli hanke aikanaan etenee lupavaiheeseen.

Vaikutusten merkittävyys ja arvioinnin epävarmuustekijät

Ympäristövaikutukset on arvioitava kattavasti YVA-menettelyn aikana. Yhteysviranomaisen tulee arviointiselostuksesta antamassaan lausunnossa ottamaan kantaa arvioinnin riittävyteen ja hankkeen toteuttamiskelpoisuuteen. Jälkimmäisen arvioinnille edellytyksenä on, että selvityksistä ja hankkeen vaikutuksista on olemassa riittävät tiedot.

Tulokset on tuotava arviointiselostuksessa esiin ja arvioitava vaikutusten merkittävyyttä. Mikäli tuloksia ei ole tai todetaan, että ne voidaan tarkemmin esittää vasta luvanhakuvaiheessa, on kyse suuresta epävarmuustekijästä, joka on analysoitava ja tuotava esiin. Epävarmuustekijöillä voi olla oma vaikutuksensa hankkeen etenemiselle ja luvanmyöntämisedellytyksiin.

Ehdotus toimiksi, joilla ehkäistään ja rajoitetaan haitallisia ympäristövaikutuksia

Arviointiohjelman mukaan YVA-selostuksessa tullaan ehdottamaan toimia, joilla haitallisia ympäristövaikutuksia pyritään ehkäisemään ja rajoittamaan. Erityisesti kiinnitetään huomiota vesien ja ilman suojeluun sekä meluntorjuntaan.

Arviointiselostuksessa on tarkasteltava riittävällä tavalla toimenpiteitä, joilla voidaan lieventää vaikutuksia fyysiseen luonnonympäristöön, luonnon monimuotoisuuteen sekä vesistöön ja ihmisiin.

Hankkeen toteuttamisen edellyttämät suunnitelmat ja luvat

Arviointiohjelmassa tuodaan esille Pohjois-Suomen ympäristölupavirastolta (1.1.2010 alkaen Pohjois-Suomen aluehallintovirasto) haettava ympäristölupa. Rakennuslupia mahdollisesti tuotantoalueelle rakennettaville rakennuksille ei ole mainittu.

Mahdollisille luontotyyppisuojeleukohteille vaadittava vesilain tarkoittama poikkeamislupa käsitellään ympäristöluvan yhteydessä. Pienvesistä arviointiohjelmassa ei esitetä tietoja. Mielpidekannanotossa (ks. liite) todetaan, että hankealueella ja/tai sen vaikutuspiirissä on lähteitä. Lupaharkinnassa ja mahdollisen tuotantotoiminnan suunnittelussa ja alueella toimimisessa on lisäksi otettava huomioon luonnonsuojelulain säännökset uhanalaisista ja erityisesti suojeltavista lajeista.

Suunnitelma arviointimenettelyn ja siihen liittyvän osallistumisen järjestämisestä

Arviointiohjelmassa on kuvattu kansalaisten ja eri intressiryhmien vaikutusmahdollisuuksia YVA-menettelyssä ja mm. tiedottamisesta YVA-prosessin aikana.

Suunnittelu- ja toteuttamisaikataulu sekä selvitysten ja arviointiselostuksen valmistumisajankohta

Arviointiohjelman tiivistelmän mukaan ympäristövaikutusten arviointiselostus valmistuu vuoden 2010 aikana. Kohdassa 4.1 esitetty arvioitu etenemisaikataulu (31.8.2010) onkin mm. YVA-menettelyn tähänastinen eteneminen ja tarvittavien selvitysten toteuttamisaikataulut huomioon ottaen päivityksen tarpeessa. Selvitysten tekemiseen ja tulosten raportointiin on syytä varata riittävästi aikaa.

Yhteysviranomaisen lausunnon huomioon ottaminen

Arviointiselostusta laadittaessa on muistettava valtioneuvoston asetuksen (713/2006) 10 §:n edellytys siitä, että selostuksessa on esitettävä tarpeellisessa määrin selvitys siitä, miten yhteysviranomaisen lausunto arviointiohjelmasta on otettu huomioon.

Johtopäätökset

Keskeisistä yhteysviranomaisen lausunnossa esitetyistä näkökohdista ja edellytyksistä voidaan tiivistetysti todeta seuraavaa.

Merkittävä osa Varpusuosta on luonnontilaista suota. Arviointiselostuksessa tulee perustella, miksi Varpusuon kohdalla on päädytty ojittamattoman suoalueen sisällyttämiseen tuotantoalueeseen. Arviointiselostuksessa on arvioitava hankkeen vaikutuksia mm. Oulujoen – lijoen vesienhoitosuunnitelman tavoitteiden toteutumisen kannalta. Vesienhoitosuunnitelmassa edellytetään, että Utosjoen ekologisen tilan tulee parantua nykyisestä tyydyttävästä hyväksi vuoteen 2015 mennessä. Tilan parantamiseksi tarvitaan lisätoimenpiteenä kalataloudellinen kunnostus. Sen tuloksellisuus edellyttää mm., että vesistökuormitus ei vaaranna kalatalouden kehittämistä.

Ohjelman vaihtoehtoasetelma perustuu pelkästään vesiensuojelun tasoon. Ottaen huomioon hankkeen laajuus ja etenkin hankealueen pohjois- ja eteläosien erilainen ojitustilanne, tulee tarkastelua täydentää toteutuslaajuusvaihtoehdolla.

Nykyisten ja eriasteisesti vireillä olevien turvetuotantohankkeiden yhteisvaikutuksia on tarkasteltava arviointiselostuksessa.

Tiedot kalastosta ja niiden elinympäristöistä sekä kalastuksesta on hankittava kattavasti. Tarpeen mukaan on tehtävä täydentäviä selvityksiä, esimerkiksi sähkökoekalastuksia.

Sekä kasvillisuus- että linnustonselvitys on arviointiohjelman mukaan tehty kesällä 2007. Arviointiselostuksessa on tuotava esiin sekä Varpusuon luontotyyppit että lajisto. Mahdollisten uhanalaisten ja erityisesti suojeltavien lajien esiintymisestä ja hankkeen vaikutuksista niihin tulee saada riittävä selvyys.

Arvioinnissa tulee esimerkiksi haastatteluin tai asukaskyselyn yhteydessä selvittää, mikä merkitys mm. Varpusuolla, Saukko-ojalla ja Utosjoella on lähiseudun vakituisille ja loma-asukkaille heidän elinympäristössään ja virkistyskäytössään.

Hankkeen ilmastovaikutuksia tulee selvittää ja arvioida.

Liikennevaikutuksia ja turvetuotantohankkeiden liikenteellisiä yhteisvaikutuksia ja toimenpidetarpeita tulee selvittää ja esittää toimenpiteitä haitallisten vaikutusten vähentämiseksi.

Taloudellisten ja elinkeinoihin kohdistuvien vaikutusten arviointiin tulee panostaa ohjelmassa esitettyä enemmän.

Vaikutusarvioinnissa tulee käsitellä hankkeen suhde maakuntakaavan turvetuotantoa koskevaan yleiseen suunnittelumääräykseen ja tuoda esille mahdolliset muut yhteydet maakuntakaavan toteutumiseen.

Vaikutuksien arviointi on syytä ulottaa myös jälkikäyttöä koskevaksi. Arviointiohjelmassa on arvioitava eri jälkikäyttömuotojen soveltumista Varpusuolle ja vertailtava niiden vaikutuksia ottaen huomioon mm. luonnon monimuotoisuus ja vesienhoitosuunnitelmassa vesien tilalle asetetut tavoitteet.

Yhteysviranomaisen lausunnosta tiedottaminen

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus lähettää yhteysviranomaisen lausunnon hankkeesta vastaavalle. Yhteysviranomaisen toimittaa hankevastaavalle kopiot arviointiohjelmasta annetuista lausunnoista ja mielipiteistä; alkuperäiset lausunnot säilytetään ja arkistoidaan Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksessa.

Yhteysviranomaisen lausunto lähetetään tiedoksi lausunnonantajille ja mielipiteen esittäjille. Lausunto on nähtävillä virka- ja aukioloaikoina Utajärven kunnanvirastossa, Utajärven kirjastossa ja Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksessa, viimeksi mainitussa myös sähköisenä osoitteessa www.ymparisto.fi/ppo/yva > ennen vuotta 2010 vireille tulleet YVA-hankkeet.

Muuta huomioon otettavaa

Arviointiselostus liitteineen tulee toimittaa yhteysviranomaiselle myös sähköisessä muodossa; yksittäisen tiedoston koko saa verkkopalvelua varten olla enintään 5 Mt.

Suoritemaksu

4370 €

Maksun määräytymisen perusteet

Maksu määräytyy elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten maksullisia suoritteita koskevan asetuksen (1387/2006) mukaisesti: lausunto arviointiohjelmasta, kun hanke ulottuu yhden kunnan alueelle.

Oikaisun hakeminen maksuun

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että lausunnosta perittävän maksun määrittämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua. Lausunnon liitteenä ovat ohjeet maksua koskevan oikaisuvaatimuksen tekemiseen.

Johtaja

Heikki Aronpää

Ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue

Biologi

Pekka Hynninen

Liite 1 Maksua koskeva muutoksenhaku

Liite 2 Lausunnot ja mielipiteet

Tiedoksi

Ympäristöministeriö
Suomen ympäristökeskus
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto/Ympäristölupavastuualue
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto/Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualue
Utajärven kunnanhallitus
Pohjois-Pohjanmaan liitto
Metsähallitus Pohjanmaan luontopalvelut
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Laitasaaren osakaskunta
Särkijärven osakaskunta
Sangin osakaskunta
Utajärven osakaskunta
Oulujokivarren kalastusalue
Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri ry
Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry
Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus/Kalatalousyksikkö
Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus/Liikenne ja
infrastrukturi -vastuualue
Mielipiteen esittäjät

Liite 1

MAKSUA KOSKEVA OIKAISUVAATIMUSOSOITUS

Oikaisuvaatimusviranomainen

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia oikaisua **Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta.**

Oikaisuvaatimusaika

Oikaisuvaatimus on toimitettava Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle **kuuden (6) kuukauden kuluessa** lausunnon antamispäivästä, jolloin lausunnon perittävä maksu on määrätty.

Oikaisuvaatimuskirjelmän sisältö ja allekirjoittaminen

Oikaisuvaatimuskirjelmässä on ilmoitettava:

- oikaisua vaativan nimi, kotikunta ja postiosoite
- lausunto, jonka maksua vaaditaan muutettavaksi, alkuperäisenä tai kopiona
- oikaisu, joka maksuun vaaditaan
- oikaisuvaatimuksen perustelut.

Oikaisuvaatimuskirjelmä on oikaisua vaativan, laillisen edustajan tai asiamiehen allekirjoitettava. Jos oikaisua vaativan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä taikka jos oikaisuvaatimuksen laatija on joku muu henkilö, oikaisuvaatimuskirjelmässä on ilmoitettava myös tämän nimi, postiosoite ja kotikunta.

Oikaisuvaatimuskirjelmän perille toimittaminen

Oikaisuvaatimuskirjelmä on toimitettava Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kirjaamoon. Oikaisuvaatimuskirjelmän voi toimittaa henkilökohtaisesti tai valtuutetun asiamiehen välityksellä. Sen voi omalla vastuulla lähettää myös postitse, lähetin välityksellä, telekopiona tai sähköpostina. Oikaisuvaatimuskirjelmä on toimitettava niin ajoissa, että se on perillä viimeistään oikaisuvaatimusajan viimeisenä päivänä ennen Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen aukioloajan päättymistä.

Oikaisuvaatimuskirjelmän toimittamisesta telekopiona tai sähköpostina säädetään tarkemmin sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa (13/2003)

Yhteystiedot

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
postiosoite PL 86, 90101 Oulu
käyntiosoite Veteraanikatu 1, 90100 Oulu
puhelin 020 63 60020
telekopio 08 8162 869
sähköposti kirjaamo.pohjois-pohjanmaa@ely-keskus.fi
virka-aika 8.00 - 16.15

LAUSUNNOT JA MIELIPITEET**LIITE 2.**

Yhteysviranomaiselle on toimitettu yhteensä 15 lausuntoa ja mielipidettä.

Pohjois-Pohjanmaan liitto

Hankealue sisältyy maakuntavaltuuston turvetuotantoon hyväksymiin soihin, jotka on esitetty maakunnallisessa energiastrategiassa. Hanke on siten lähtökohdiltaan maakunnallisen suunnittelun mukainen.

Edellytyksenä on kuitenkin, ettei vaikutusarvioinnissa ilmene sellaista, joka olisi ristiriidassa maakuntakaavan turvetuotantoa koskevan yleismääräyksen kanssa tai maakuntakaavan muiden merkintöjen kanssa. Yleismääräyksessä todetaan mm.: "Turvetuotantoon tulee ottaa ensisijaisesti entisiin tuotantoalueisiin liittyviä soita, ojitettuja soita tai sellaisia ojittamattomia soita joiden luonnon- tai kulttuuriarvot eivät ole seudullisesti merkittäviä. Turvetuotantoa tulee harjoittaa niin, että sen valuma-aluekohtainen vesistön kuormitus vähenee valtakunnallisen vesiensuojelun tavoiteohjelman mukaisesti..."

Arviointiohjelmassa on käsitelty oikein maakuntakaavan turvetuotantoa koskeva sisältö sekä maakunnallinen energiastrategia. Turvetuotannon yleisen suunnittelumääräyksen sisällön olisi voinut tuoda esille tarkemmin. Arviointiohjelman kartat ovat puutteellisia ojitustilanteen hahmottamisen kannalta.

Maakuntakaavassa ei ole merkintöjä hankealueella. Arviointiohjelmassa on todettu hankealueen läheiset maakuntakaavan merkinnät. Niiden rinnalle on syytä tuoda Oulujokea koskeva maaseudun kehittämisen kohdealueen merkintä, johon liittyy suunnittelumääräys. Tämä sen takia, että hankealue on Oulujoen vesistöä ja että suunnittelumääräyksessä on veden laatua koskeva osio.

Vaikutusarvioinnissa tulisi käsitellä hankkeen suhde maakuntakaavan turvetuotantoa koskevaan yleiseen suunnittelumääräykseen ja tuotava esille mahdolliset muut yhteydet maakuntakaavan toteutumiseen.

Metsähallitus Pohjanmaan luontopalvelut

Arviointiohjelma kohdistuu Utajärven kunnassa sijaitsevaan Varpusuon alueeseen, jonka turvetuotantokelpoinen pinta-ala on 215 ha. Insinööritoimisto Ecobio Oy:n on laatinut Varpusuon turvetuotantoalueen ympäristövaikutusten arviointiohjelman. Mantilansuon kasvillisuus- ja pesimälinnustoselvitykset on tehty vuonna 1997. YVA-arviointiohjelman mukaan luontoselvitykset täydennetään ja uusitaan kesällä 2009.

Metsähallitus toteaa maanhaltijana ja suojelualueiden hoitajana lausuntonaan seuraavaa:

Ympäristövaikutusten arvioinnin aikataulua tulee päivittää siten, että arviointiselostuksesta annetut lausunnot on mahdollista ottaa huomioon esimerkiksi luontoselvityksiä täydennettäessä ja uusittaessa.

Luontoselvitykset tulee tehdä kattavasti hankkeen mukaiselta alalta. Luontoselvitysten päivityksen yhteydessä tulee huomioida vuonna 2000 laaditun uusimman Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnin, ja vuonna 2008 laaditun Suomen luontotyypin uhanalaisuusarvioinnin tulokset.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen vesiensuojelun suuntaviivoista vuoteen 2015 mukaan turvetuotannon sijoittumista suunnataan tuotannossa oleville tai jo ojitetuille alueille. Tämä vuonna tarkistettujen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan turpeenottoalueiksi varataan jo ojitettuja tai muuten luonnontilaltaan merkittävästi muuttuneita soita ja käytöstä poistettuja suopeltoja. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan suunnittelumääräysten mukaan turvetuotantoon tulee ottaa ensisijaisesti entisiin tuotantoalueisiin liittyviä soita, ojitettuja soita tai sellaisia ojittamattomia soita, joiden luonnon- tai kulttuuriarvot eivät ole seudullisesti merkittäviä. Siksi on tarpeen esittää selvityksessä, miksi hakija pyrkii laajentamaan toimintaansa myös luonnontilaiselle, ojittamattomalle alueelle.

Huomattava osa Kulperinkankaan yläpuolisista vesialueista Utosjoessa ja Saukko-ojassa sekä Ylilampi ovat Metsähallituksen hallinnassa olevia vesialueita. Vaikutuksia vesistöön esitämme arvioitavaksi myös hyväksytyin vesienhoitosuunnitelman tavoitteiden saavuttamista arvioiden. Utosjoki kuuluu ryhmään, jossa hyvän tilan saavuttamiseen tarvitaan lisätoimenpiteitä. Tällä hetkellä sen ekologinen kokonaisarvio on tyydyttävä. Vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelman yleisenä hydrologisen tilan tavoitteena niin Oulujoen kuin Kiiminkijoen vesistöissä on välttää valuma-alueilla virtaamia äärevöittäviä toimenpiteitä ja parantaa valuma-alueiden luontaista vedenpidätyskyvyn palauttamista.

Utosjoen kalataloudelliselle kunnostukselle on saatu lupa ja se on osa Oulujoen lohien kotiutusohjelmaa. Utosjoessa yläosalla on myös joen oma alkuperäinen taimenkanta, jolla on erityinen merkitys Oulujoen vesistön taimenen geenipankkina. Joessa on myös rapua. On selvitettävä myös vaikutukset joen kunnostukseen ja lohikalojen lisääntymismahdollisuuksiin.

Ohjelmassa on esitetty selvitettäväksi vaikutuksia lain ympäristövaikutusten arvioinnista mukaan (luku 2 § b) vain ilman laatuun. Esitämme, että arviointiohjelmaan lisätään selvitettäväksi hankkeen vaikutukset myös ilmastoon. Aikaisemmin ilmastovaikutusten laskeminen on ollut vaikeaa, mutta uudet tutkimukset mahdollistavat laskelmien teon (MMM 11 2007, Kirkinen & al. 2007 ja Boreal Environment Research 12/2007) Esimerkiksi Ylä-Koirasuon turvetuotantohankkeen YVA-ohjelmasta annetussa yhteysviranomaisen lausunnossa asia on jo otettu huomioon.

Oulun lääninhallitus/Sosiaali- ja terveysosasto

Oulun lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto toteaa lausuntonaan, että hankkeen merkittävimmät ihmisiin kohdistuvat sosiaaliset ja terveydelliset vaikutukset on ohjelmassa tunnistettu ja esitetty arvioitavaksi. Kappaleessa 7.7 on esitetty ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin lähtökohtia, joskin kappaleessa painottuu terveysvaikutusten arviointi. Lisäksi mm. kappaleessa 7.4.3 esitetyt elinkeinoihin ja kappaleessa 7.4.2 esitetyt liikenteen vaikutukset ovat ihmisten elinoloihin,

viihtyisyyteen ja hyvinvointiin liittyviä arviointikokonaisuuksia ja siten sosiaalisten vaikutusten osatekijöitä.

Liikennevaikutusten arvioinnissa olisi suositeltavaa huomioida mm. mahdolliset lasten koulureitit tai vaikutusalueelle sijoittuvien kylien asukkaiden käyttämät kävelyreitit ja liikenteen vaikutus naiden reittien turvallisuuteen.

Kainuun TE-keskus/Kalatalousyksikkö

Vapo Oy on jättänyt Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskukselle Varpusuon turvetuotantoalueen ympäristövaikutusten arviointiohjelman. Hankkeen tarkoituksena on aloittaa polttoturpeen tuotanto 215 hehtaarin alueella, ja sen vaihtoehtoina tutkitaan toteuttamatta jättämisen lisäksi eri vesienkäsittelymenetelmien käyttöönottoa.

Ohjelman mukaan kalataloudellisten vaikutusten arviointi tehdään asiantuntija-arviona olemassa oleviin aineistoihin ja alan toimijoiden haastatteluihin perustuen. Utos- ja Oulujoelta on jo pitkään jatkuneen velvoitetarkkailun johdosta saatavissa hyvä yleiskuva kalastosta ja kalastuksesta vaikutusten arvioimiseksi. Koska velvoitetarkkailun lähimmät sähkökalastuspisteet sijaitsevat Varpusuosta useita kilometrejä alavirtaan, Piltunginjoen alapuolella, on haastatteluissa pyrittävä erityisesti tarkentamaan tietoja niiden yläpuoliselta Utosjoelta. Saukko-ojalta ei ole olemassa aiempaa tarkkailutietoa, joten tiedot on hankittava arvioinnin yhteydessä.

Utosjoen kalataloudellinen kunnostus (PSY 60/09/2) toteutetaan lähivuosina. Kunnostus ja sen suunnittelussa kertynyt tieto on otettava ympäristövaikutusten arvioinnissa huomioon.

Yhtenä hankkeen toteuttamisvaihtona tulisi arvioida myös ympärivuotisen kemikaloinnin käyttö tai kesäaikaisen kemikaloinnin ja muuna aikana käytettävän pintavalutuksen yhdistelmä.

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry (PPLY)

Hankkeen vaikutuksiin yhdistys ottaa kantaa vasta YVA:n valmistuttua. Yleisesti ottaen Varpusuo YVA-ohjelma on suurpiirteinen, eikä esim. itse kohdetta kuvata riittävästi. Näin ollen ohjelman arviointi esitettyjen dokumenttien valossa on hankalaa.

Linnustoselvitykset

Arviointiohjelman liiteaineistona on Pahka- ja Varpusuon linnustoselvitys vuodelta 1997. Vuonna 2009 luontoselvityksiä kerrotaan täydennetyin ja uusitun. Vuonna 1997 laskentamenetelmänä käytettiin 9. kesäkuuta tehtyä 2,3 kilometrin mittaista linjalaskentaa sekä sitä täydentävää kartoituslaskentaa. Uudemmassa selvityksessä käytettyä menetelmää ei mainita.

Sekä yhden käyntikerran kartoituslaskenta että linjalaskenta soveltuvat useimpien yleisten ja runsaslukuisten lintujen parimäärien arviointiin, mutta näillä menetelmillä ei voida arvioida suon merkitystä harvinaisille tai vähälukuisille lajeille, koska todennäköisyys niiden osumiseen laskentareitille on hyvin pieni.

Tällaisia vaikeasti havaittavia lajeja ovat esimerkiksi valtakunnallisesti vaarantuneiksi luokitellut pikkutikka ja suosaarekkeissa usein pesivä ampuhaukka. Nämä ja muut harvinaiset ja vähälukuiset lajit (esimerkiksi alueellisesti uhanalaiset keltavästäräkki, pikkukuovi ja liro) ovat kuitenkin avainasemassa arvioitaessa alueen merkitystä linnustolle. Lisäksi useiden aikaisin pesintänsä aloittavien lajien (esim. metsähanhi) havaittavuus kesällä tehtävässä laskennassa on huono, koska niiden ääntely- ja liikkumisaktiivisuus vähenee pesinnän edetessä.

On myös mahdollista, että sellaiset lintuparit, joiden pesintä on syystä tai toisesta tuhoutunut jo alkuvaiheessa ovat ehtineet poistua alueelta. Edellä mainituista seikoista johtuen oikea menetelmä linnuston selvittämiseksi on koko alueen kattava usean laskentakerran kartoituslaskenta, jossa ensimmäinen laskentakerta on heti suon vapauduttua lumipeitteestä ja viimeinen keskikesän aikaan. Tällä välillä laskenta tulee toistaa vähintään kolme kertaa siten, että kaikki suolla mahdollisesti pesivät lajit ovat havaittavissa ainakin kahdessa laskennassa.

Laskentasäähän on kiinnitettävä huomiota siten, että kartoitusta ei tehdä huonolla säällä lintujen huonon havaittavuuden ja pesintöjen tuhoutumisriskin takia. Kartoituksessa mikään osa tutkittavasta alueesta ei saa jäädä yli 100 metrin päähän kuljetusta reitistä avoimessa ympäristössä tai yli 50 metrin päähän metsäisessä ympäristössä.

Melko kattavasta kartoituksesta huolimatta riekkokannan arviointi voi olla mahdotonta sulan maan aikaan kannan ollessa harva. Riekkokanta tulee selvittää talvella jälkilaskennalla kiertämällä suo vähintään kerran vähintään 2 vrk edellisen lumisateen jälkeen, jolloin jäljet ovat riittävän luotettavasti havaittavissa.

Kevätmuutolla levähtäviä lintuja ei kerrota havainnoidun lainkaan. Levähtäviä lintuja tulee havainnoida pesimälinnuston tapaan kartoituslaskennalla, jolloin saadaan kattava kuva alueen muuтонаikaisesta merkityksestä. Keväällä levähtävien muuttolintujen laskenta on luonnollisesti yhdistettävissä pesimälintujen laskentaan, jos laskenta-aikaa varataan riittävästi. Tämän lisäksi Varpusuon merkitystä lintujen levähdysalueena tulee selvittää myös huonolla säällä (esim. sade tai pohjoistuuli), jolloin lintujen muutto pysähtyy ja levähdysalueiden merkitys on hetkellisesti suurempi.

Lintujen pesintöjen alettua levähtäjien havainnointi kylmällä tai sateisella säällä on kuitenkin tehtävä etäammältä kaukoputkea apuna käyttäen pesintöjen tuhoutumisriskin takia. Arviointiohjelmassa ei esitetä arvioitavaksi lainkaan Varpusuon merkitystä lintujen syysmuuton aikaisena levähdysalueena. Suolla saattaa kuitenkin olla merkitystä linnuille myös loppukesällä ja syksyllä, mistä johtuen alueen linnustoa tulee havainnoida myös elo-lokakuussa.

Natura-arviointi

Varpusuon itäpuolella kahden kilometrin päässä sijaitsee linnustollisesti arvokas Karhusuon-Viitasuon Natura-alue. YVA-ohjelmassa alue on mainittu ohimenevästi kaksi kertaa. Mahdollisen Natura-arvioinnin tarpeellisuutta ei ole käsitelty. Hankkeen toteutuessa (vaihtoehdot 1–3) tuotantoalue muuttuisi lintujen pesinnälle ja ruokailulle täysin kelvottomaksi ja melu ja liikenne alueella lisääntyisivät.

Varpusuon tämän hetkistä merkitystä läheisellä Natura-alueella pesivien tai levähtävien lintujen kauttakulku-, ruokailu- tai vaihtoehtoisena levähdysalueena ei tunneta. Turvetuotantohankkeen toteuttamiskelpoisuutta arvioitaessa on välttämätöntä tehdä perusteellinen selvitys hankkeen vaikutuksista läheisen Natura-alueen linnustoon tarkasteltuna yhdessä muiden lähistöllä olevien toteutuneiden ja suunnitteilla olevien turvetuotantohankkeiden kanssa. Erityisesti tulee selvittää Varpusuon merkitys Karhusuo-Viitasuolla pesivien uhanalaisten lintulajien ravinnon hankinnassa.

Vaihtoehtojen tarkastelu

YVA-ohjelmassa tarkastellaan neljää vaihtoehtoa, joista vaihtoehdossa 0 suo jää nykyiseen tilaansa ja muiden vaihtoehtojen toteutuessa suon linnusto häviää täysin. PPLY katsoo, että vaihtoehdossa 0 täytyy tarkastella myös mahdollisuutta suon muuttuneiden osien ennallistamiseen. Erityisesti Varpusuon eteläisen, luonnontilansa parhaiten säilyttäneen osan reunojen ennallistamisella saataisiin todennäköisesti luonnon monimuotoisuuden kannalta hyviä tuloksia aikaan.

YVA-ohjelmassa olisi tarkasteltava myös vaihtoehtoa, jossa kaikki suon ojitattomat osat jäävät tuotannon ulkopuolelle. Niin ikään tulisi tarkastella eri vaihtoehtoja turvetuotantoalan jälkikäytöstä. Arvioinnin kohteena oleva alue on kokonaan Vapo Oy:n omistuksessa, joten maanomistajana Vapo Oy on myös vastuussa sen jälkikäytöstä. Arvioitaessa hankkeen kokonaisvaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen on tieto alueen jälkikäytöstä ja sen vaikutuksista keskeinen.

Jotta Varpusuon eri käyttövaihtoehtoja tarkasteltaisiin monipuolisesti, PPLY katsoo, että YVA-ohjelmaan tulee sisällyttää analyysi suon tarjoamista ekosysteemipalveluista. Esimerkiksi hankkeen sosiaalisten vaikutusten selvittäminen on kuvattu ohjelmassa ylimalkaisesti. Suon vedenpidätys- ja suodatustoimintojen merkitystä ei ohjelman mukaan aiota tarkastella lainkaan, kuten ei myöskään suon ja sen käytön merkitystä hiilen kierrolle. Etenkin suon eri käyttömuotojen vaikutus hiilenkiertoon ja ilmastonmuutokseen on ehdottoman tärkeää selvittää.

Kaikkia näitä ekosysteemipalveluita tulee tarkastella vaihtoehdoissa, joissa 1) suon muuttuneet osat ennallistetaan, 2) suo jätetään nykyiselleen tai 3) turvetuotantohanke toteutetaan. Eri vaihtoehtojen taloudellista kokonaishyötyä tulee tarkastella niin suoekosysteemin tarjoamien tuotanto-, säätely-, ylläpito- kuin kulttuuristen palveluiden näkökulmasta. Kaikille tunnistetuille ekosysteemipalveluille tulee pyrkiä arvioimaan niiden taloudellinen arvo, jotta hankkeen kokonaistaloudellista mielekkyyttä voidaan arvioida

YVA-ohjelman aikataulu

YVA-menettelyn tarkoituksena on tuoda esille hankkeen haitat ja hyödyt luotettavasti. Hankkeen aikataulussa ei ole esitetty ajankohtaa linnustonselvityksille johtuen ilmeisesti siitä, että tarpeelliset selvitykset katsotaan jo tehdyn. Tehdyistä selvityksistä ei kuitenkaan ole vuodelta 1997 olevan puutteellisen linnustonselvityksen lisäksi tarkempaa mainintaa.

Hankkeen aikatauluun tuleekin varata vähintään yksi maastokausi (maalis-lokakuu) tarkemman linnustoselvityksen tekemiseksi. Arviointiohjelmaan täytyy sisällyttää riittävän yksityiskohtainen linnuston inventointisuunnitelma, missä kuvataan tavoitteet, menetelmät ja ajankohdat, jotta ohjelman riittävyttä luotettavan linnustoarvion tuottamiseen voidaan kunnolla arvioida.

Seuraavan maastokauden yli ulottuvaa aikataulua tarvitaan myös, jotta PPLY ja muut tahot saavat mahdollisuuden perehtyä alueeseen tarkemmin ja hankkia sieltä vertailun mahdollistavaa havaintoaineistoa.

Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri ry

Hankkeen tarkoituksena on energiaturpeen hankinta teollisuuden ja yhdyskuntien käyttöön. Yritys haluaa hankkeellaan turvata turpeen saatavuutta. Tavoitteena on tukea käytön jatkuvuutta ja jopa lisätä turpeen käyttöä.

Ohjelmassa todetaan, että 'turvetuotannon kasvu riippuu Suomessa ja Euroopan unionissa tehtävistä energiantuotantoratkaisuista. Perustavoitteena on biopolttoaineiden käytön lisääminen, mihin liittyy myös turpeen käyttö energianlähteenä. Virkkeen ensimmäinen lause on totta, mutta jälkimmäinen on virheellinen. Turve ei ole biopolttoainetta eikä biopolttoaineiden käytön lisääminen edellytä turpeen sekoittamista joukkoon. Varsinkaan voimalaitosten uudet kattilat eivät vaadi turvetta biomassan joukkoon. Vanhoissa laitoksissa biomassan mittava lisääminen törmää lähinnä kuljetinongelmiin.

Turpeen käytön kasvattaminen ei ole mahdollista. Se olisi pahasti ristiriidassa Euroopan unionin ja siten myös Suomen ilmastosuojelutavoitteiden kanssa. Esimerkiksi vastikään julkaistussa valtioneuvoston ilmasto- ja energiapoliittisessa tulevaisuusselonteossa 'Kohti vähäpäästöistä Suomea' yhdeksi tavoitteeksi on asetettu luopua energiantuotannossa voimaloiden käyttöiän päätyttyä vaihteittain sellaisesta fossiilisten polttoaineiden ja turpeen käytöstä, jossa hiilidioksidia ei oteta talteen. Käytännössä se tarkoittaa turpeen korvaamista uusiutuvilla energiaraaka-aineilla. Turpeen polttaminen aiheuttaa Suomessa kolmanneksen energiateollisuuden kasvihuonekaasupäästöistä, kun taas sen osuus energian tuotannosta on vain noin 7 prosenttia.

Pohjois-Pohjanmaan energiastrategia on vanhentunut asiakirja. Sen sijaan suoyvissa pitää entistä painokkaammin peilata hanketta ilmastosuojelutavoitteisiin. Suomen tavoitteena on leikata kasvihuonekaasupäästöjä vähintään 80 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2050 mennessä. Pohjois-Pohjanmaan liiton tekeillä olevassa ilmastostrategiassa kansainväliset ja kansalliset tavoitteet ovat myös lähtökohtana. Ilmastosuojeluvaihtoehtojen täytäntöönpano vääjäämättä johtaa turpeen käytön vähenemiseen. Vaikutukset ilmastoon ovat Varpusuon turpeenottohankkeen merkittävä ympäristövaikutus vesistövaikutusten ohella. Se tulee ottaa huomioon vaihtoehtojen vaikutusten selvittämisessä ja vaihtoehtojen vertailussa (vrt. kpl 7.3 Merkittävimmät ympäristönäkökohdat ja käytettävät menetelmät).

Ohjelmassa ei mainita turvetta koskevaa valtakunnallista alueidenkäyttötavoitetta eikä Oulujoen-lijoen vesienhoitosuunnitelmaa, jonka valtioneuvosto on vastikään vahvistanut. Molemmissa asiakirjoissa keskeinen turpeenkaivuun haittojen

ehkäisykeino on sijainninhjaus ilmasto- ja vesistökuormituksen vähentämiseksi monimuotoisuuden vaalimisen ohella.

Valtakunnallisen alueidenkäyttötavoitteen mukaan turpeenotto ohjataan jo ojitetuille tai muuten luonnontilaltaan merkittävästi muuttuneille soille ja käytöstä poistetuille suopelloille. Turpeenoton vaikutuksia on tarkasteltava valuma-alueittain ja otettava huomioon erityisesti suoluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja muiden ympäristönäkökohtien sekä taloudellisuuden asettamat vaatimukset. Kyseisessä tapauksessa painottuu erityisesti valuma-alue tarkastelu ja vesiensuojelu kuten ohjelmassa todetaankin.

Arvioitavat vaihtoehdot

Vaihtoehtojen asettamisessa noudatetaan suoyvissa toistuvaa kaavaa. VE0 rajataan koskemaan vain turpeen hyödyntämisen toteuttamatta jättämistä ja toteuttamisvaihtoehdot VE1-VE3 varioivat vain vesienkäsittelyratkaisuja.

0-vaihtoehto

0-vaihtoehdossa ei tule tyytyä arvioimaan vain suon nykytilaa ja vertaamaan sitä toteuttamisvaihtoehtoihin. Vaihtoehtoa tulee täydentää selvittämällä suon ennallistamismahdollisuuksia ja -vaikutuksia monimuotoisuuden ja vesiensuojelulle. Työllisyysvaikutusten vertailu edellyttää arviointia siitä, miten turpeen korvaaminen metsäbiomassalla vaikuttaa alueelliseen työllisyyteen. Turpeen saatavuudella ja hinnalla energiemarkkinoilla on ratkaiseva vaikutus uusiutuvien asemaan ja sitä kautta niiden saatavuuden kehittymiseen.

Toteuttamisvaihtoehdot

Toteuttamisvaihtoehtoja tulee täydentää.

VE1:ssä ja VE2:ssa käytössä olisi pintavalutuskenttä joko sulanmaan aikana tai ympärivuotisesti. Ympäri vuotisesti käytössä oleva luonnontilainen pintavalutuskenttä edustaa parasta käyttökelpoista tekniikkaa tällä hetkellä. Varpusuon turpeenottohankkeessa pintavalutuskenttä on osittain metsäojitettu. Kentän toimivuuden "varmistamiseksi" alueella suoritetaan tarpeelliset ojien tukkimiset ja muut toimenpiteet. Varsinaisia tietoja kentän ominaisuuksista ei ohjelmassa anneta.

Arviointiselostuksessa asiaa pitää selvittää, sillä pintavalutuskentän toiminta perustuu hitaan virtaaman aikana suokasveissa ja turpeessa tapahtuviin prosesseihin. Kaltevuudeltaan liian tasaiselle ja pinnanmuodoiltaan epätasaiselle kentälle syntyy seisovia lammikoita, joiden pohjassa syntyy helposti happikadon aiheuttamaa sisäistä kuormitusta ja ravinteiden liukenemista veteen. Tällainen pintavalutuskenttä voi päästää enemmän ravinteita kuin sitoo tai ainakin sen puhdistuskyky merkittävästi heikkenee.

Ojitusalueille perustettujen pintavalutuskenttien toimivuutta tutkitaan. Tämän hetken käsityksen mukaan ne toimivat huonosti niin kesä- kuin talviaikaan. Vanhat ojat muodostavat potentiaalisia virtausuomia ja turpeen ominaisuudet ovat muuttuneet hapettumisen seurauksena. Kun kentän pintaturve on maatuneempaa, siitä seuraa heikompi vedenläpäisevyys ja turpeen kontakti valumaveden kanssa.

Lopputuloksena puhdistustulos heikkenee. Kentällä voi myös syntyä mineraalimaakontakti, jos ojat ovat mineraalimaassa asti. Jos vesi johdetaan talvisin pintavalutuskentälle pumpaamalla, voi syntyä paannejäätä, joka voi muuttaa virtauksia ja rikkoa rakenteita.

Niinikään Oulujoen-lijoen vesienhoitosuunitelmassa esitetään turvetuotannon vesistöhaittojen vähentämiseksi lisätoimenpiteenä uusien nostokenttien vesiensuojelurakenteiksi pintavalutusta tai muuta vähintään yhtä tehokasta menetelmää myös tuotantokauden ulkopuolisena aikana alueilla, joilla vesien tila edellyttää lisätoimenpiteitä. Hankkeen vesistövaikutukset kohdistuisivat erittäin kuormittuneisiin vesistöihin. Utosjoki on luokiteltu tyydyttäväksi. Huomioon on myös otettava, että myös Oulujoen sivujoet Sanginjoki ja Muhosjoki on luokiteltu tyydyttäväksi. Oulujoki on Oulun kaupungin raakavesilähde.

Osa Varpusuosta on kuitenkin luonnontilaista. Arviointiselostuksessa tulee selvittää vaihtoehtoa, jossa pintavalutuskenttä on rajattu luonnontilaisesta Varpusuon osasta. Se edellyttää nostopinta-alan uutta rajausta.

Vaihtoehdossa 3 sulanmaan aikainen kemikalointi ei edusta parasta käyttökelpoista tekniikkaa. Talviaikaan vesi ohjattaisiin laskeutusaltaiden kautta suoraan vesistöön. Kemikalointia koskevaa vaihtoehtoa on täydennettävä tarkastelemalla vesiensuojelun tehostamista ympärivuotisella pintavalutuksella.

Vaikutusselvitykset

Vesistövaikutukset

Hankkeen kuivatusvedet johdettaisiin Saukko-ojaa pitkin Utosjokeen ja edelleen Oulujokeen. Vesistövaikutukset kohdistuisivat kuormittuneisiin vesistöihin. Utosjoki on luokiteltu tyydyttäväksi. Huomioon on myös otettava, että myös Oulujoen sivujoet Sanginjoki ja Muhosjoki on luokiteltu tyydyttäväksi. Oulujoki on Oulun kaupungin raakavesilähde.

Selostuksessa on arvioitava, heikentääkö hanke Saukko-ojan ja Utosjoen valuma-aluetta ja vaikeuttaako hanke Utosjoen vesistön ekologisen tilan parantamista. Hankkeen vaikutusalue on ulotettava Oulujokeen asti ja otettava arvioinnissa huomioon Oulujoen vesistön erityissuojeluvaatimukset ja Oulujoen-lijoen vesienhoitosuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet.

Kalastovaikutukset

Ohjelman laatijalla ei ole lainkaan maastotietoa Saukko-ojasta tai Utosjoesta eikä sitä aiota ohjelman mukaan hankkiakaan, vaan tyytyä arvioimaan kalasto- ja kalastusvaikutuksia Oulujoen kalataloustarkkailuraporttien ja haastattelujen avulla. Ne ovat kuitenkin puutteellisia ja satunnaisia otantoja. Ne eivät riitä selvittämään puron ja sivujoen vedenalaista ekosysteemiä, ei edes kalaston osalta.

Saukko-ojassa ja ainakin puron ja Utosjoen yhtymäkohdassa elää pikkunahkiaista. Laji on luontodirektiivin liitteen II laji, mutta Suomessa pikkunahkiaiskanta on todettu vahvaksi. Tosin tiedon määrä ei lajista ole vielä kovin suuri. Suomella on kuitenkin lajin suotuisan suojelutason takia varauma eikä lajille tarvitse osoittaa erityisiä

suojelualueita eli Natura 2000 -alueita. Lajin säilymistä suotuisalla tasolla on kuitenkin tuettava niissä elinympäristöissä, joissa pikkunahkiainen elää. Uhkia lajin taantumiselle aiheuttavat muun muassa purojen perkaukset ja vesien rehevöityminen.

Utosjoelle on laadittu kalataloudellinen kunnostussuunnitelma, joka aiotaan Oulujoen-
lijoen vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelman mukaan toteuttaa koko jokijaksolla.

Oulujoki on luokiteltu voimakkaasti muutetuksi, mutta sitäkin koskevat ekologista jatkumoa tukevat kalataloudelliset suunnitelmat. Niiden toteuttamisessa sivujoet ja purot ovat tärkeässä asemassa.

Selostuksessa pitää arvioida Varpusuon kuivatuksen ja turpeiden kuorimisen vaikutuksia valuma-alueellaan, Saukkopurossa, Utosjoessa sekä Oulujoessa sekä sitä, miten hanke vaikuttaa vesistöjen kalataloudelliseen kunnostamiseen ja virkistyskäyttöön.

Vaikutukset luontoon ja luonnon monimuotoisuuteen

Osa suosta on luonnontilaista avosuota, joka on ravinteisuudeltaan mesotrofista. Päivitetyn kasvillisuuskartoituksen tietoja ei ole ohjelmassa, mutta vuoden 1997 kartoituksen mukaan suon keskiosa on rimpinevaa. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus -selvityksen toisessa osassa todetaan rimpinevoista, että ne ovat säilyneet ojituksilta monia muita suotyyppisiä paremmin, koska ne soveltuvat huonosti metsänkasvatukseen. Rimpineva on kuitenkin vastuuluontotyyppi. Nytemmin turpeenottouhka kohdentuu paljolti juuri näille metsäojituksilta säilyneisiin soiden keskiosiin. Karttalehti Varpusuon lähiympäristöstä valaisee hyvin elinympäristön tilaa. Metsäojitus on yleistä. Luonnontilassa on säilynyt lähinnä suoluontoa ja jossain määrin puron varsia. Vaarana on, että turpeenottouhka ulottuu pikkuhiljaa kaikkiin suojelun ulkopuolelle jääneisiin keskiosiltaan luonnontilansa säilyttäneisiin soihin.

Suomen maaraportin mukaan luonnon köyhtymistä ei saada pysäytettyä vuoteen 2010 mennessä, kuten tavoite on ollut. Seurannan tuloksiin voi tutustua osoitteessa www.biodiversity.fi tai www.luonnontila.fi. Erytisesti suoluonnon heikkenevä tila huolestuttaa. YVA-ohjelman lähdeluettelossa ei ole mainittua julkaisua Suomen luontotyyppien uhanalaisuudesta (Suomen ympäristö 8 / 2008).

Luontoselvitysten teko oikein menetelmin on avainasia. Siihen ohjeistetaan vuoden 2009 alussa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen johdolla laaditussa 'Turvetuotantoalueen lupahakemuksen luontoselvitykset' -julkaisussa. Sitä ei ole mainittu lähdeluettelossa. Ohjeisto on koottu ympäristökeskuksen asiantuntijoiden ja turvealan edustajien kesken, joten sen odottaa tulevan alan käyttöön. Siihen, onko kesän 2009 kasvillisuusselvitys tehty oikea-aikaisesti ja riittävällä tarkkuudella, ei voi ottaa kantaa, koska ohjelmassa kartoituksesta ei tietoja anneta.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä ei luonnonsuojelulain mukainen uhanalaisten ja suojeltujen lajien selvitys riitä. Soisten luontotyyppien voimakas uhanalaistuminen, maakuntakaavan suunnittelumääräys sekä turpeenoton

intensiivisyys seudulla edellyttävät suon alueellisen luonnonsuojelubiologisen merkityksen analysointia.

Varpusuon itäpuolella noin kilometrin päässä sijaitsee Karhusuon soidensuojelualue, joka on myös Karhusuon-Viitasuon Natura 2000 -alue (FI1200466). Suosta mainitaan Natura-lomakkeessa, että se on linnustollisesti arvokas. Pesimälinnustoon kuuluu muun muassa uhanalaisia petolintuja ja kahlaajia. Varpusuon turpeenottoalueen vaikutukset ulottuisivat soidensuojelualueelle. Ensinnäkin varsinkin Varpusuon luonnontilainen osa tukee suojelualueen luontoarvojen säilymistä. Toiseksi Varpusuon ottaminen turpeenottoon aiheuttaisi myös suojelualueelle leviävää häiriötä, kuten melua. Liikkuminen alueella lisääntyisi, millä voi olla haittavaikutuksia erityisesti suojeltuihin petolintuihin. Vaikka alue on tehokkaasti metsäoijittua, se on muun muassa vähäisen asutuksen takia hyvin erämaista. Siitä ovat osoituksena esimerkiksi Saukko-ojan varresta luonnonharrastajien havaitsemat suurpetojen jäljet (ilves, ahma, susi). Lisäksi turpeennostokentältä saattaisi levitä pölyä suojelualueelle. Ohjelmassa ei ole mainintaa Karhusuon suojelustatuksesta eikä arviota Natura selvityksen tarpeellisuudesta. Luonnonsuojelupiirin mielestä Natura-arviointi on tarpeen tehdä.

Nopeasti virtaavassa Saukko-ojassa elää nimensä mukaisesti saukko. Laji on luontodirektiivin liitteiden II ja IV laji. Liitteen II lajeille on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita (Natura 2000 -alueet) ja liitteen IV lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Arviointiselostuksessa on esitettävä Saukko-ojan tila ja merkitys saukon elinpiirinä ja arvio siitä, vaarantaako hanke sen.

Vaikutukset virkistyskäyttöön ja luonnonarvojen hyödyntämiseen

Varpusuolla on merkitystä virkistyskäytössä. Se on muun muassa erinomainen hillasuo. Marjasadon merkitystä tulee arvioida muutoinkin kuin vain haastattelemalla paikallisilta, tuleeko suolla käytyä.

Varpusuon merkitystä ekosysteemipalvelujen tuottajana tulee arvioida laajasti. Turve on energiaraaka-aine, jonka polttamista tulee vähentää ja jättää se suon kerrostumiin. Hiilinielun lisäksi vesitaloutensa säilyttänyt suonosa on valuma-alueellaan monessa tehtävässä tuottamassa ilmaisia hyödykkeitä. Niiden arviointiin löytyy jo tutkimuskirjallisuutta. VE0:n ja toteuttamisvaihtoehtojen tasapuolinen vertailu edellyttää perehtymistä aiheeseen.

Vaikutukset ilmastoon

Hankkeen ilmastovaikutukset tulee selvittää. Maaraportointikin edellyttää päästöjen laskentaa, vaikka lainsäädäntö ei vielä vaadikaan päästöjen merkityksen arviointia lupaharkinnassa.

Arvioinnin tekemiseksi on runsaasti tieteellistä tutkimusta, jonka avulla yksittäisen suon päästöjen arviointi on suoritettavissa: Turpeen ja turvemaiden käytön kasvihuonevaikutukset Suomessa. MMM 11 2007, Kirkinen & al 2007: Turvemaan energiakäytön ilmastovaikutus -maankäyttöskenaario. VTT tiedotteita 2365 sekä tarkemmin Boreal Environment Research 12/2007).

Metsäojitettujen soiden turve lahoaa hitaasti. Metsäojitetun alan turpeen kaivuu ja polttaminen vapauttaa hiilen ilmakehään nopeasti. Luonnontilainen suo on hiilinielu, mutta myös hiilen varasto. Varastoon siirtynyt hiili on pois kierrosta. Hiilivarasto karttuu hitaasti tuhansien vuosien kuluessa. Suomi on allekirjoittanut YK:n ilmastopöytäkirjan ja sitoutunut siinä vähentämään ihmistoiminnan ekosysteemeissä (muun muassa turvemaat) aiheuttamia hiilivuotoja sekä suojelemaan ja lisäämään niiden hiilinielua ja -varastoja.

Ilmastovaikutusten arviointi on tärkeää, jotta voidaan verrata VE0:n ja toteuttamisvaihtoehtojen ilmastopäästöjä ja mahdollisen ennallistamisen ympäristöhyötyjä.

Lopuksi

Varpusuo sijaitsee jo melko etäällä ohjelmassa mainituista turpeen mahdollisista käyttökohteista, Oulusta ja Kajaanista. Suo on yksi monista lähialueen soista, joissa suon keskiosa on vielä luonnontilainen. Vaikka itse Varpusuolla ei olisikaan uhanalaisia lajeja ja luontotyyppisiä, niin sen osa kokonaisuudessa kasvattaa sen luonnonsuojelubiologian merkitystä. Turpeen käytön jatkumisesta vähintään nykytasolla seuraisi, että kukin suojelun ulkopuolinen turvemaalainku vuorollaan kaivettaisiin maasta ja kuljetettaisiin poltettavaksi. Se ei olisi yhteiskunnan kokonaisedun mukaista. Se on merkittävä ympäristönäkökohta, jolta ohjelmassa on suljettu silmät.

Tiehallinnon Oulun tiepiiri

Arviointiohjelman mukaan arviointiselostuksessa arvioidaan tuotannon vaikutukset liikenteeseen. Arvioinnissa turvetuotannon aiheuttama liikennemäärä suhteutetaan muuhun liikennevirtaan. Lisäksi tarkastellaan kuljetusreittien onnettomuusalttiit kohdat hankealueen läheisyydessä.

Tiepiirin näkemyksen mukaan on tärkeää arvioida liikenteen jakaantuminen eri tieosuuksille. Arviointiohjelmassa ilmoitetut kuljetusreittiehdotukset eivät vaikuta kaikilta osin loogisilta. Tiepiiri huomauttaa, että yhdystielle 18657 on suunnitteilla kohtauspaikkoja turvekuljetusten tarpeita varten, mikä voi vaikuttaa myös Varpusuon tuotantoalueen kuljetusreittisuunnitelmiin.

Liikenneturvallisuusvaikutuksia arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota erityisesti yleisten teiden liittymiin, sekä alempaan maantieverkkoon, jolla turvekuljetukset lisäävät raskaan liikenteen määriä huomattavasti. Onnettomuusalttiiden kohtien tarkastelussa tulisi esittää, miten haitallisia vaikutuksia voidaan vähentää.

Alueella on useita käynnissä tai suunnitteilla olevia turvetuotantohankkeita. Edellä mainittujen seikkojen lisäksi tiepiiri esittääkin, että Varpusuon, Mantilansuon ja muiden alueella suunnitteilla tai käynnissä olevien turvetuotantohankkeiden liikenteellisiä yhteisvaikutuksia tarkasteltaisiin arviointiselostuksessa. Yhteisvaikutuksissa tulisi huomioida vaikutukset sekä liikenneturvallisuuteen, että tieverkkoon.

Tiehallinnolla ei ole muuta huomautettavaa arviointiohjelmasta.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Utajärven Varpusuo sijaitsee Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueella, jossa on jo ennestään runsaasti turvetuotantopinta-alaa, 37 turvetuotantoaluetta. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä vesiensuojelun suuntaviivoiksi vuoteen 2015 turvetuotannon haittojen vähentämiseksi edellytetään, että turvetuotantoalueiden sijoittumista suunnataan tuotannossa oleville tai jo ojitetuille alueille. Varpusuo on eteläosaltaan ojittamatonta avosuota. Edellä mainitun periaatepäätöksen mukaan haittoja tulisi vähentää myös valuma-alueittaisella suunnittelulla. Uusien turvetuotantoalueiden osalta tulisi pyrkiä arvioimaan ja seuraamaan turvetuotannon kokonaisvaikutusta ympäristöönsä.

Suunnitellun uuden turvetuotantoalueen kuivatusvedet laskisivat Saukko-ojaan ja edelleen Utosjokeen, joka on luokiteltu veden laadultaan tyydyttäväksi. Turvetuotannon lisääminen sopii huonosti Euroopan Unionin vesipuidedirektiivin toimeenpanoon alueellisessa vesienhoitosuunnitelmassa, jonka mukaan vesien tilan heikentyminen estetään ja vuoteen 2015 mennessä saavutetaan vähintään hyva tila. Edellä mainittujen vesiensuojelun suuntaviivojen mukaan uusien turvetuotantoalueiden käyttöönotto on arvioitava huolellisesti sellaisilla alueilla, joilla vesien tilatavoitteet edellyttävät tilan parantamista tai joilla vesien tila uhkaa heiketä turvetuotannon vaikutuksesta. Uusien turvetuotantoalueiden käyttöönotto vaikeuttaa pyrkimyksiä veden laadun parantamiseksi Utosjoessa, jossa vesistökuormitus ei saisi uusien hankkeiden takia kasvaa vaan pikemminkin vähetä. Tahan voitaisiin mahdollisesti päästä pienentämällä vastaavasti muualta valuma-alueelta vesistöön tulevaa kuormitusta esimerkiksi palauttamalla aiemmin ojitettuja suoalueita takaisin avosoiksi ja rämeiksi metsäojia sulkemalla.

YV A-ohjelman mukaan Utosjoella kalastaa 80 kalastajaa. Yleisten saalislajien ohella Utosjoesta saadaan saaliiksi myös pyyntikokoisena istutettua kirjolohta, taimenta ja puronierää. Utosjoessa tavataan myös rapua. Kainuun TE-keskukselta saatujen tietojen mukaan joen alaosalle on istutettu 2000-1uvulla vuosittain kirjolohta ja harjusta sekä lohen ja meritaimenen poikasia. Kalastusta haittaa pyydysten likaantuminen (pääasiassa limoittuminen ja turve) sekä kalojen makuvirheet. YVA-ohjelmassa esitetään, että kalastoselvityksissä hankkeen vaikutuksia arvioidaan kalataloustarkkailuraportin pohjalta sekä asiantuntijahaastatteluin TE- keskuksilta, kalastusalueilta ja kalavesien omistajilta. Tuotannonaikaisen seurannan järjestämisestä ei kuitenkaan ole esitetty tarkempaa suunnitelmaa.

Pohjois-Suomen ympäristölupavirasto on kesällä 2009 antanut luvan Utosjoen kalataloudelliseen kunnostukseen. Kunnostuksen tavoitteena on lisätä virtavesikalojen, lohen, taimenen ja harjuksen, sekä rapujen elinalueita. Kunnostussuunnitelmassa on otettu huomioon myös merellisten vaelluskalojen elinympäristövaatimukset ja mahdolliset lohen ja meritaimenen kotiuttamistoimenpiteet. Uuden turvetuotantoalueen käyttöönotto vaikuttaisi alapuolisen Utosjoen kuormitukseen ja hydrologisiin oloihin, mutta se ei kuitenkaan saisi heikentää tai vaarantaa jo luvan saaneen kunnostushankkeen tuloksia.

Tutkimuslaitoksen käsityksen mukaan nämä erityisnäkökohdat tulisi ottaa huomioon hankkeen ympäristöluvasta sekä seurantarpeesta päätettäessä.

Hankkeen kalastovaikutukset kohdistuvat todennäköisesti voimakkaimmin Saukko-ojaan, Ylilampeen ja Utosjokeen. Arviointiohjelmassa ei ole esitetty koekalastuksiin (sähkökalastus ja koeverkkopyynti) perustuvia tietoja hankkeen välittömällä vaikutusalueella lähtötilanteessa. Tutkimuslaitos pitää tärkeänä, että Saukko-ojassa ja sen laskukohdan ala- ja yläpuolella Utosjoessa tehdään kalaston koostumuksen ja kalataloushaittojen selvittämiseksi sähkökoekalastuksia jo ennen kuivatustoimiin ryhtymistä, turvetuotannon valmisteluvaiheessa ja lisäksi riittävän usein tuotannon aikana. Turvetuotannosta johtuvia kalataloudellisia haittoja voi ilmetä hankkeen alapuolisissa vesissä ajoittain tai jatkuvasti vuosikymmeniä kestävä toimintajakson aikana. Erilaiset kalastukselle ja kalataloudelle aiheutuvat haitat tulisi selvittää määräajoin tehtävien kalastustiedustelujen yhteydessä. Kalastustiedusteluissa tulisi myös selvittää mahdolliset kalojen makuvirheet, koska ne voivat olennaisesti vaikuttaa kalastusolojen ja kalastuksen kehittymiseen Utosjoen alueella.

Varpusuon kasvillisuus- ja pesimälinnustoselvitykset on tehty vuonna 1997, ja ne on toistettu kesällä 2009. Jälkimmäisten kartoitusten tuloksia ei raportissa ole esitetty. Varpusuon linnusto on todettu niukaksi ja sen kasvillisuus alueelle tyypilliseksi. Tutkimuksen mukaan alueella ei esiinny luonnonsuojelulain luontotyypppejä tai metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä elinympäristöjä eikä sieltä ole löytynyt uhanalaisten kasvilajien esiintymiä. Merkittävää kuitenkin on se, että noin kolmannes suunnitellusta tuotantoalueesta on ojittamatonta suota, luontotyyppiä, joka on katoamassa maastamme nopeasti.

Utajärven kalaveden osakaskunta ja Yhteisen Utajärven Jakokunta 878:1 Osakaskunta

Lausunnon antajayhteisö (Jakokunta) hallinnoi Utosjoesta sen Myllykosken alapuolisen vesialueen Utajärven pohjoispuoleisen vesialtaan ja sen alapuoleisen Kemilänaltaan vesialueet.

Käytännössä vesialueita ja kalakantaa hoitaa Utajärven kalaveden osakaskunta, joten annamme yhdessä lausuntomme asiassa.

Lausunrossamme yhdyimme yhteiseen koko vesistöalueen kalastuskuntien lausuntoon asiassa. Sen on toimittanut Hannes Pilto Särkijärven Osakaskunnan ja Oulujoen kalastusalueen välisistä vesialueista, joihin Varpusuolle suunniteltu tupeennosto vaikuttaa.

Lisäksi omalta vesialueeltamme tuomme esille oman meitä koskevan erityislausuntomme seuraavasti:

Kokemuksesta aikaisemmalta ajalta tuomme esille erityisen suuren huolemme turvepäästöjen ajautumisesta mainittuihin vesialueisiin.

Aikaisemmissakin lupa-anomuksissa (mm. Latvasuon tuotantoalue) on luvattu ja vakuutettu juhlallisesti ettei sellaista tulisi tapahtumaan.

Syystä tai toisesta näin on päässyt käymään ja turvekulkeutumat ovat kaikkien nähtävissä pahimmillaan alueellamme Utosjoen ja Utajärven yhtymäkohdassa. Käsittääksemme syynä se, että kun Utosjoki levenee alajuoksultaan Myllykosken alapuolelta sen virtaus siten huomattavasti hiljenee kapeampaan yläjuoksuunsa nähden. Utajärven yhtymäkohdassa lisäksi virtaussuunta hajoaa länteen Kemilänaltaan suuntaan ja toisaalta itään ”yläjuoksulle” Utajärven pp altaaseen, josta vesi lasketaan ns. pikku-Utasen kautta alakanavaan. Hienojakoinen turve tässä vaiheessa on levinnyt koko mainittujen vesialueitten laajuudelta. Näin on päässyt tapahtumaan erityisesti kevättulvien ja runsassateisten kausien aikana, jolloin virtausmäärät joessa nousevat.

Kalakanta

Kalakannan säilyttämiseksi vesialueisiimme on vuosittain istutettu sekä ns. velvoiteistutuksia, että omia kalaveden osakaskunnan täydennysistutuksia. Kalakanta vesissämme ei jostain syystä (käsittääksemme juuri turvehiukkasista johtuen) tehdyistä istutuksista huolimatta säily riittävän vahvana, vaan istutetut monenmoiset kalalajit katoavat kohta istutustapahtuman jälkeen lähes yhattömiin. Kalastajat lunastavat yhä vähemmän pyyntilupia. Tämä vaikuttaa kalaveden osakaskunnan talouteen, koska muita säännöllisiä tuloja ei ole.

Esitämme tämän turvetuotantoalueen lupapäätöksessä kalatalousmaksun määräämistä tasoon 1000 €/vuosi, jonka turvin kalakanta Utosjoessa ja Utajärnessä yritettäisiin pitää, aikaisemmin määrätyin velvoiteistutuksin ja osakaskuntien omin istutuksin, kalastuksen kannalta riittävällä tasolla.

Vesistön huuhtelu. Vesistön ennen mainitussa Utosjoen suun ja Utajärven yhtymäkohdassa on sen laatuissa kunnossa, että lisäkuormitusta se ei enää missään tapauksessa kestä. Päinvastoin jo entisten toteutumattomien lupaehtojen puitteissa on nykyistä luvanhakijaa velvoitettava auttamaan aiheutuneiden vahinkojen korjaamisessa. Jakokunta on käynyt Fortumin kanssa eri tahojen avustaman eri asteisia tunnusteluja virtaaman lisäämiseksi Utajärven pp altaassa ja edelleen sitten alapuolisissa vesissä. (Turvelaskeumat saataisiin liikkeelle ja virtaamallaan suurempaan Oulujoen pääuomaan. Veden laatu ongelma-alueillamme paranisi.) Fortum on ollut erityisen ”nihkeä” yhteistyö kumppani asiassa. Nyt kuitenkin on esillä kannaltamme myönteinen vaihtoehto. Sen suunnittelu Fortumin ilmoituksen mukaan maksaisi n. 30 000 €. Jakokuntaa on vaadittu osiltaan maksumieheksi tässä suunnittelussa, vaikka selvästi me olemme se ”kärsinyt” osapuoli asiassa. Myöskään Jakokunnalla ei ole mitään säännöllisiä tuloja. Lain mukaan hallintoa on pakko pyörittää ja verottajaa ja muita asianomaisia informoida Jakokunnan asioista. Jotta saisimme tuon mielestämme ainoan parannuskeinon – lisävettä Utajärven pp altaaseen - edes suunnitteluvaiheen liikkeelle, esitämme että Pohjois-Pohjanmaan Ympäristökeskus – aikaisempiin nostoluupiin viitaten - velvoittaisi Vapon myöntämään Yhteisen Utajärven Jakokunta 878:1 Osakaskunalle 10 000 € vesityssuunnitelma tekoa varten. Tietenkin kannaltamme olisi parempi, jos voisimme ilmoittaa, että Vapo hoitaa kokonaan mainitun suunnittelukorvauksen. Perusongelma kaikkiin näihin edellä mainittuihin aikaisempien lupaehtojen vastaisiin ongelmiin on edellä esitetty turvelaskeuman kulkeutuminen hallitsemiimme vesistöihin.

Oulujoen kalastusalue, Utajärven osakaskunta, Laitasaaren osakaskunta, Sanginkylän osakaskunta, Särkijärven osakaskunta

Turvetuotannon aloittamista nyt haettavalle, Utosjoen valuma - alueella sijaitsevalle Varpusuolle emme tule hyväksymään.

Me allekirjoittaneet tahot esitämme hankkeelle vaihtoehtoa 0, eli turvetuotantoa Varpusuolla ei aloitettaisi. Esitämme myös, että ympäristölupavirasto asettaisi ylärajan tuotantohehtaareille vesistön valuma - alueella, joka maksimissaan voisi olla 400 ha. Uusien soiden lupahakemuksia voitaisiin ottaa käsittelyyn vasta tuotannosta vapautuneiden soiden ja niiden loppukunnostusten jälkeen. Tämän olemme jo esittäneet Turveruukki oy:n Latvasuon lupakäsittelyn yhteydessä, Tämä olisi mielestämme joen luontaista sietokykyä ajatellen ehdoton tuotantoalueen yläraja, joka on tällä hetkellä jo ylittynyt

Utosjoen valuma - alue on noin 625 km², jonka vaikutuspiirissä on jo tällä hetkellä noin 400 ha turvetuotannossa olevia soita, sekä noin 200 ha esikuivatettuja ja tuotantoon lähiaikoina tulevia soita. Joen kesävesivirtaamat ovat erittäin pienet, joten vahaisetkin lisäkuormitukset vaikuttavat ratkaisevasti perusteluissamme esiintuotuihin asioihin ja lisäävät tuntuvasti haittoja.

Perustelumme muistutukselle

1. VAIKUTUS VESISTON VEDENLAATUUN -UTOSJOKI, UTAJÄRVI, OULUJOKI
2. UTOSJOEN ENTISÖINTI JA SEN MERKITYS VAARANTUU
3. LUONNONVARAISEN LOHEN SIIRTO / NOUSU UTOSJOKKEEN V AARANTUU
4. HAITALLINEN VAIKUTUS KALASTUKSEEN JA OSAKASKUNTIEN TALOUTEEN
5. VAIKUTUS VESISTÖN VIRKISTYSKA YTTÖÖN
6. VAIKUTUS PAIKALLISEEN ERAMAALUONTOON
7. VAIKUTUS UTOSJOEN JA UTAJARVEN RANTAKIINTEISTOJEN ARVOON

Vedenlaatu Utosjoessa ja Utajärvässä on jo nyt turve soiden ja metsäojituspäästöjen vuoksi huonontunut alkuperäisestä tilastaan niin paljon, että se ei kestä enää yhtään lisäkuormitusta.

Vesistön rannalla asuvina ja kalastusosakaskuntien edustajina tulemmekin vaatimaan, että Utosjoen vesistön valuma-alueelle ei tulisi myöntää turvetuotannolle uusia tuotantolupia ennen, kuin vanhoja tuotantoalueita poistuu käytöstä ja ne on loppukunnostettu uusiokäyttöön.

Utosjoki on vesistöalue, joka kuuluu Ou - lo hankkeen piiriin. Joen entisöinti aloitetaan vuonna 2010 koskialueiden osalta, uittorakenteet puretaan, sekä rakennetaan ympäristökeskuksen tekemien kalatalous suunnitelmien mukaiset kutusorakot koskialueille

Kututorakoiden rakentaminen entisöinnin yhteydessä tulee maksamaan paljon ja hankkeen rahoitustahot tulevat vaatimaan rakentamiskustannukset takaisin, mikäli turvetuotannon paastot todetaan aiheuttajaksi kututorakoiden liettymisille ja poikastuoton epäonnistumiselle.

Samoin osakaskunnat ja rannanomistajat tulevat vaatimaan täysimääräiset korvaukset aiheutetusta taloudellisista menetyksistä ja haitoista.

Mikä taho on silloin korvausvelvollinen?

3.1

Utosjoki on nimetty yhdeksi Oulujoen sivujoeksi, joka tulee olemaan luonnonlohien siirtoistutus / kutujokena. Siirtoistutukset aloitetaan jo vuonna 2010, jolloin joen entisöinti ja kunnostustyöt myös aloitetaan. Hankkeeseen on jo sijoitettu huomattava summa rahaa, mikäli nyt hakemuksessa oleva turvetuotantohanke saa luvan menetetään entisöinnillä saatu lohijoki lopullisesti, sillä veden lisääntyvät väri ja makuhaitat, sekä kututorakoiden liettymiset turvepaastojen vuoksi haittaavat ja myös estävät suunnitelmassa olevan hankkeen onnistumisen luonnon lohien kutujokena.

4.1

Turvetuotannon aiheuttamat humuspäästöt vesistöön aiheuttavat lämpimän veden aikana istutettaviin ja myös luontaisiin kaloihin hyvin nopeasti mudan makuista makuhaittaa, joka aiheuttaa osakaskunnille vuositasolla huomattavat lupatulomenetykset vieraslupien myyntimäärien vähenemisenä, joka lupaviranomaisen on huomioitava hankelupaa käsiteltäessä ja haittakorvauksia määriteltäessä.

Muutamien kymmenien eurojen haittakorvaukset ovat lähinnä pilkantekoa osakaskuntien tekemästä työstä kalastusmatkailun, rannan asukkaiden viihtyvyyden ja virkistyskalastuksen hyväksi.

Vapo oy:n teettämässä ympäristövaikutusohjelmassa on kohdassa 7.5.3. vaikutukset kalastoon ja kalastukseen on kalastajien määräksi Utosjoella arvioitu 80 kalastajaa vuodessa, jonka vuoksi ovat tämän muistutuksen liitteenä olevat vesistön ranta-alueiden tilarekisteriluettelot, joiden mukaan jo kalastavia ranta-asukkaita on jo yli 600. Heidän lisäksi ulkopuoliset vieraslupakalastajat, joita on ainakin saman veran, joten tämän arvion mukaan näyttää siltä, että kalataloudelliset arvot ja korvausvelvoitteet on selvityksessä ehkä tarkoitushakuisesti minimoitu.

5.1

Utosjoella on ollut osakaskuntien taloudelle merkittävä virkistyskäyttöarvo. Joella on järjestetty mm. kanoottimelonnin Sm - osakilpailuita, sekä useita muita melontaa ja rantatapahtumia, tapahtumien järjestäminen veden laadun huonontuessa vaarantuu jolloin järjestäville tahoille tulee huomattavia taloudellisia menetyksiä.

Myös ranta-asukkaiden viihtyvyyteen ja virkistyskäyttöön on veden pilaantumisen suuri haittavaikutus.

6.1

Hankkeella tuhotaan alueellisesti erittäin arvokas erämaaluonto jossa menetetään ja tuhotaan mm. paikallisten asukkaiden käyttämä monipuolinen marja-aitta monipuolinen eläimistö ja niiden elinympäristö monipuolinen, harvinainen kasvisto tuhotaan tuotantoalueen alapuolinen ympäristökialue (alue, missä Saukko-oja laskee Utosjokeen) menettäen alueeseen kuuluvat tuki- ja luonnonsuojeluarvot.

6.2

Ylilampi joka on Utosjoessa turvetuotantoalueen alapuolella oleva lähin luonnontilainen kalastuksellisesti ja vesilinnuston kannalta erittäin merkittävä vesialue. Tuotantopaastojen vuoksi on lampi vaarassa rehevöityä ja kasvaa kokonaan umpeen. Lampi on matala ja virtaama hidas, ennen alkavia koskialueita, joten pienetkin lisäkuormitukset ja turvelietepaastot tulevat vaikuttamaan lammen tilaan välittömästi. Todellisuudessa lampi tulisi olemaan turvetuotantoalueen ensimmäinen saostusallas.

7.1

Turvetuotantosoiden päästöjen vuoksi on jo nyt havaittavissa Utosjoen ja Utajärven rantakiinteistöjen kysynnän ja sitä kautta kiinteistöjen arvon alenemista.

Mikäli nyt kyseessä oleva hanke saa tuotantoluvan tulee kiinteistöjen arvot laskemaan entisestään, perustuen veden laadun heikentymiseen ja rantojen ja joen pohjan liettymiseen. Tämä on todettu Utosjoen suistossa ja Utajärnessä, missä on 40 - 60 sm. saostunutta turvelietettä koko suiston ja järven alueella. Utajärnessä on tutkitusti todettu mm. sinilevää eikä veden käyttöä suositella edes löyly vedeksi. Myös kaloissa on todettu huomattavia makuhaittoja. Todellisuudessa näyttääkin siltä, että Utajärven Utosjoen puoleinen vesialue toimii koko Utosjoen saostusaltana, joten kuormituksen lisääminen siltäkin osin tuntuisi mahdottomalta. Myös on todettava, että Oulujoen kalastusalueen yleinen kokous on tehnyt päätöksen ryhtymisestä pikaisesti toimenpiteisiin Oulujoen veden PALAUTTAMISEKSI Utajärveen . Hanke on käynnistynyt ja ennen kuin mainittu työ on saavuttanut paikallisia tyydyttävän ratkaisun, tulisi kaikista lisäkuormituksista pidättäytyä. Tämän altaan puhdistustalkoisiin maksajiksi olisi pikaisesti saatava ongelman aiheuttajat, jotka kirkkain silmin heiltä asiaa kysyttäessä ilmoittavat toimivansa luvanvaraisesti, eikä asia heitä näin ollen asia kiinnosta, eikä velvoita.

7.2

Ihmiset ovat hankkineet vesistön läheisiä rantatontteja kalatalous ja virkistysarvoilla. Jo nykyisillä turvepaastoilla molemmat arvoista ovat kärsineet oleellisia menetyksiä. Jos turvepäästöt lisääntyvät nykyisestään on tuossa mielessä edessä katastrofi.

7.3.

Suurimmat asutustaajamat po. vesistön vaikutusalueella ovat Utosjoen suisto, Utajärvi pohjois-puolen allas, sekä Kemilän allas, jotka ovat täysin vapautuneet karjatalouden kuormituksista, koska karjatiloja ei enää rannoilla ole. Myös nuo samat ranta-alueet ovat kunnallisen jäteviemäriverkoston piirissä. Realistisia toiveita tulevaisuudessa olisi veden laadun paranemisesta noissa pahasti turpeen

kuormittamissa vesissä ja ranta - alueissa. Lisäkuormitus on näistäkin syistä estettävä.

7.4.

Jotkut kiinteistönomistajat ovat esittäneet - vaatineet ryhmäkanteen nostamista kuormittajia vastaan vesistön, sekä pilaantuneiden rantojen puhdistamiseksi. Puheet ovat puheita tässä vaiheessa. Miten käy jos pilaantuminen lisäkuormituksen vuoksi lisääntyneenä jatkuu? Tämä ei ole mikään uhkaus, vain info alueella liikkuvista mielialoista.

Mikäli tuotantolupa kaikista perustelluista haitoista ja taloudellisista menetyksistä huolimatta hankkeelle myönnetään, velvoitamme, että lupaviranomainen tulee vaatimaan ja valvomaan, että tuotantovesien käsittelyssä käytetään nykyaikaisinta ja tehokkainta puhdistus ja suodatustekniikkaa. Samoin edellytämme, että vesinäytteseurantaa tullaan tekemään tuotantoalueen ylä- ja alapuoliselta jokiosuudelta kolme kertaa tuotantokauden aikana, joista raportointi Oulujoen kalastusalueen hallitukselle. Tulemme vaatimaan myöskin kalataloudelle aiheutetuista menetyksistä tuotantohehtaareihin sidotun korvauksen 3 € ha / osakaskunta, joiden lisäksi edellä olevissa perusteluissa vaadittavat korvaukset osakaskunnille ja ranta-asukkaille todetuista ja todistettavista menetyksistä ja haitoista

Lausunnon liitteenä on vesistöön rajoittuvien kiinteistöjen tilarekisteriluettelot Yli-Utoksen, Autionkylän, Kemilänkylän ja Utajärven ranta-alueiden kiinteistöistä (säilytetään yhteysviranomaisen arkistossa).

Särkijärven Kyläseura ry

Ympäristövaikutusten arviointi tulee suorittaa arviointiohjelman mukaisesti kuitenkin siten, että siinä otetaan huomioon kaikki mahdolliset ympäristöön ja Särkijärven kulän asukkaisiin ja maanomistajiin kohdistuvat vaikutukset.

Metsästysseura Kuti & Huti ry

Varpusuon turvetuotantohankkeen arviointiohjelmassa sanotaan ettei lähistöllä ole vapaa-ajanasutusta. Kuitenkin lähin vapaa-ajanasunto sijaitsee vain 800 metrin päässä suunnitellun tuotantoalueen etelärajasta ja toinen, edustamani yhdistyksen hallinnassa oleva, noin 2,9 km päässä Varpusuolta kaakkoon, Utosjoen rannalla. Suunniteltu eteläinen turpeenkuljetusreitti kulkee noin 170 metrin päässä kiinteistöstämme, joten meluhaitta tulee olemaan huomattava. Varpusuon ympäristö on meillä Metsähallitukselta vuokrattua pienriistan- ja hirvenmetsästysaluetta. Myös läheinen Pahkalampi on vuokrattu meille.

Mielipiteet

A. Omistamme Utosjokivarresta Saukko-ojan suulta metsämaakappaleen. Omistamme myös talviasuttavan mökin (koko 5x5 metriä), joka sijaitsee Utosjoen rannalla, Saukko-ojan suulla. Maakappaleeseen kuuluu mm. Saukko-ojanvartta, Utosjoesta alkaen noin yhden kilometrin verran. Maakappale on suuruudeltaan noin 40 ha. Tälle alueelle olemme tehneet Ympäristötukisopimuksen 30 vuoden ajaksi.

Ympäristötukialueeseemme kuuluu suunnilleen kilometrin verran Saukko-ojan vartta ylöspäin, Utosjoesta alkaen. Ympäristötukialue on meidän oma ”luonnonsuojelualue”. Ympäristötukialueemme on suuruudeltaan noin 20 ha. Alue on yksityisen omistuksessa olevista suurin Utajärvellä ja suurimpia koko Oulun alueella. Aikoinaan alueen kävi tarkastamassa ja hyväksymässä Irmeli Ruokanen. Ympäristötukialueeseen hyväksytään vain luontoarvoiltaan erittäin korkeatasoiset alueet. On hyvin nurinkurista maksaa meille ympäristötukia ja sitten toisaalla tuhota tätä arvokasta aluetta. Tarkoitamme, että turvetuotantoalue tuhoaisi tämän luontoarvoiltaan arvokkaan alueen.

On huomioitavaa, että ympäristötukialueemme rajoittuu suureen Natura-alueeseen. Eli ”luonnonsuojelualueemme” on osana yhtä suurta kokonaisuutta.

Noin viisi vuotta sitten Ylilammin ja meidän maiden alueelle aiottiin tehdä vedensäännöstelyallas/tekojärvi, jolla aiottiin alajuoksun tulvia säännöstellä. Vaasan hallinto-oikeus hylkäsi hankehakemuksen alueella olevien korkeiden luontoarvojen vuoksi. Hyväksytty ympäristötukialueemme ja Vaasan hallinto-oikeuden kielteinen päätös ovat todisteena siitä, että Saukko-ojan varsi, Utosjoki ja Ylilammin alue ovat luontoarvoiltaan erittäin merkityksellisiä.

Tällä hetkellä Saukko-ojanvarsi on ainakin omistuksessamme olevalta matkalta miltei luonnontilainen. On huomioitavaa, että Suomen pienvesistä on enää luonnontilaisia vain 2 %. Nykyisin Utosjoen ja Saukko-ojan vesi on hyvälaatuista. Otammekin kämpällemme juomaveden Utosjoesta, 20 metriä Saukko-ojansuun alapuolelta. Jos turvetuotantoalue perustetaan vesi muuttuu juomakelvottomaksi.

Saukko-ojanvarresta on löydetty Lettorikko esiintymä. Paikka sijaitsee noin 700 metriä Utosjoesta Saukko-ojanvartta ylöspäin. Löydös on maallamme ja myös ympäristötukialueellamme. Lettorikko löytyi silloin kun tehtiin pienimuotoinen YVA Ylilammin tekojärven rakentamisluvan saantia varten. Lisäksi alueella on hyvin elinvoimainen saukkokanta. Saukko on nykyisin uhanalaisuusluokituksessa silmälläpidettävä laji. Kansainvälisesti mitaten Suomen saukkokanta on ratkaisevan merkittävä. Utosjoessa ja Saukko-ojassa on niin ikään vahva pikkunahkiaiskanta. Olemme nähneet niitä ja löytäneet myös haukien vatsasta. Saukko ja pikkunahkiainen katoavat tällä alueella jos turvetuotanto aloitetaan.

Jos turvetuotanto aloitetaan se aiheuttaa alueen luonnolle katastrofin. Luettelemme tässä vain joitakin esimerkkejä haitoista: Saukko-ojan luonnontilaisuus katoaa. Vesi pilaantuu ja pohja liettyy Utosjoessa sekä Saukko-ojassa. Ylilampi kasvaa umpeen, koska se on matala ja nykyisinkin jonkin verran rehevöitynyt. Lampi ei kestä yhtään nykyistä enempää kuormitusta. Erämaa menettää erämaan aseman.

Tästä muistutuksesta jätämme pois haittatekijöiden arvioinnin, joka koituu itse turvetuotantoalueelle, Varpusuon ja Saukkosuon alueelle. Sinne tulee suunnaton erämaa-alueen menetys kaikkine muine vahinkoineen.

Tiedotamme jo tässä vaiheessa, että tulemme vaatimaan tuntuja korvauksia mökkimme ja nautintoalueemme arvon laskusta.

Muilta osin yhdyimme kokonaisuudessaan muistutukseen **B**.

B. Ympäristövaikutusten arvioinnissa tulee selvittää luotettavasti muiden muassa seuraavat seikat:

1. Vaikutukset ihmisen terveyteen:

1.1 Turpeen energiakäyttö kiihdyttää ilmastonmuutosta ja kaventaa luonnon monimuotoisuutta.

1.2 Nämä vaikutukset ovat lisäksi tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Turvetuotannon laajentaminen ja turpeen energiakäytön lisääminen lienee ristiriidassa tulevan maakunnallisen ilmastostrategian kanssa. YVA:ssa tulee selvittää, kuinka kielteinen turpeen energiakäyttö on koko ihmiskunnan, ei vain Varpusuon alueen lähiympäristön, tulevaisuudelle sekä tuoda tutkimustulokset loppuraportissa selkeästi esille.

Liikenteen aiheuttamat päästöt ja vaikutus ilmastonmuutokseen sekä ilmanlaatuun. Kuljetusmatka on pitkä, kun huomioi turpeen luokittelun fossiiliseksi polttoaineeksi. Lisäksi turpeen keruusta aiheutuu päästöjä ilmakehään.

1.3 Turpeennoston sekä kuljetusten yhteydessä vapautuvien pienhiukkasten määrä ja vaikutus ympäristöön. Pienhiukkaspäästöt saastuttavat ilmaa ja aiheuttavat näin riskin ihmisen terveydelle. Lisäksi pienhiukkasten kulkeutuessa napajäätiköille sekä talvisaikaan pelkästään lumelle nostoalueen ja kuljetusreittien varsille heikentyy Maan pinnan lämpösäteilyn heijastuskyky oleellisesti. Näin ollen ilmaston lämpeneminen kiihtyy. YVA:ssa on huomioitava myös nämä seikat.

2. Vaikutukset ihmisen elinoloihin, viihtyvyyteen sekä alueen maisemaan ja vesiin

2.1 Varpusuon alue kuuluu Utosjoen valuma-alueeseen. Suoalueen tehokas ojittaminen vaikuttaa Saukko-ojan ja Utosjoen virtaamiin. Turvetuotantoalueelle tyypillisesti tulvakaudet ja kuivuuskaudet pahenevat. Tämä tulee selvittää huolellisesti ja tuoda YVA:ssa selkeästi esille. Tuleva turvetuotantoalue kokoaa tehokkaasti sulamisvedet muiden muassa Pahkavaarasta. Suunnitellun turvetuotantoalueen pohjoisosa kuuluu nykyisellään Kiiminkijoen valuma-alueeseen. Ojituksella on tarkoitus purkaa nämäkin vedet Saukko-ojan kautta Utosjokeen. Siis Utosjoen valuma-alueella ollaan laajentamassa nykyisistäkin alajuoksun tulvaongelmista piittaamatta. Lisäksi Saukko-oja on etenkin latvaosaltaan melko jyrkkä, joten se purkaa sulamisvedet nopeasti Utosjokeen.

Tulva- ja kuivuuskaudet ovat Utosjoen ongelmia jo nykytilassa eikä niitä tule pahentaa. Kiiminkijoen Natura-alueellekaan vesiä ei tule johtaa.

2.2 Varpusuon alue kuuluu erämaa-alueen ytimeen, jonka tuhoaminen aiheuttaisi alueen erämaisen leiman merkittävän kaventumisen. Aluetta käytetään nykyisellään aktiivisesti virkistytymiseen metsästyksen, kalastuksen, marjastuksen, sienestyksen ja muun eräretkeilyn puitteissa. Suunnitellun turvetuotantoalueen välittömässä läheisyydessä, ehkä jopa lähivaikutusalueella, on harvinaisen satoisia hilla-alueita.

Alueellisesti merkittävän luonnontilaisten suoalueiden ketjun katkeaminen ja laajojen tiettömien suoalueiden (katso kohta 3.3.4) tuhoaminen vaikuttaisivat negatiivisesti alueen virkistysarvoon. Varpusuon tuhoutumisen vaikutus koko erämaa-alueen virkistysarvoon on selvitettävä.

2.3 Saukko-ojan luonnonsuojelualueen (ympäristötukialue) osittainen tuhoutuminen

Saukko-ojan luonnontilaisen (luonnonsuojelualueen kohdalla) vesistön pilaantumisen vuoksi. Luonnonsuojelualue on nykyisellään erittäin monimuotoinen ja viihtyisä.

2.4 Utosjoen kalastuksellisten arvojen heikkeneminen.

Heikkenevän vedenlaadun vaikutukset kalastoon (mm. made, merilohi) täytyy selvittää.

2.5 Utosjoen maisema-arvojen heikkeneminen rehevöitymisen ja humuslaskeumasta johtuvan umpeen kasvamisen seurauksena.

Muiden muassa Ylilampi on vaarassa kasvaa lopullisesti umpeen, mikäli humuskuormitusta vähänkin lisätään. Saukko-ojan latvaosan vahvasta virtaamasta johtuen humus tulee kulkeutumaan tehokkaasti Utosjokeen ja Ylilampeen. Maisema-arvon menetys olisi erittäin suuri, nykyisellään Ylilampi on harvinaisen kaunis ja kuuluisa suurista ahvenistaan. Suunnitellun turvetuotantoalueen vedenpuhdistumekanismien toimivuus tulee tutkia myös tulva-aikoina. Poikkeuksellisen voimakkaat tulva-ajat tulevat entisestään lisääntymään ilmastonmuutoksen seurauksena.

2.6 Utosjoen ja Saukko-ojan veden laadun heikkeneminen rehevöitymisen ja humuslaskeuman seurauksena.

Nykyisellään Utosjoen vedenlaatu on niin hyvä, että sitä käytetään loma-asumisessa juomavetenä. Joen virkistysarvon laskeminen vedenlaadun heikentyessä täytyy selvittää.

2.7 Oulujoen virkistysarvojen heikkeneminen lohien palauttamisen vaikeutuessa.

Utosjoki on yksi neljästä Oulujoen sivujoesta, jossa on merilohien potentiaalisia kutualueita. Lisääntyvän humuskuormituksen sekä virtaamamuutosten (kuivuuskaudet) vaikutus kutualueisiin tulee selvittää.

2.8 Liikenteen ja nostokoneiden aiheuttamat ympäristöhaitat (melu, saasteet) alueen luonnolle ja alueen ihmisten viihtyvyyteen.

2.9 Varpusuon alue on osa Särkijärven kylän eteläpuolista erämaa-aluetta, jossa nykyisten särkijärveläisten isovanhemmat ja muut lähisukulaiset tekivät metsätöitä ja heinätöitä luonnonniityillä. Runsaat marja- ja riista-apajat ovat kuuluneet ikiajat Särkijärveläisille. Alueen arvo on seudun ihmisille sekä historiallisessa että nautinta-alue mielessä suuri. Alueen erämaisen leiman tuhoutumisen myötä häviäisi samalla osa särkijärveläisten ja entisten särkijärveläisten identiteettiä. Tämä tulee huomioida YVA-prosessissa.

Hankkeen vastustus seudulla on huomattavan suurta. Ajattelimme kerätä laajemmat nimilistat hankkeen kaatamiseksi prosessin myöhemmissä vaiheissa.

3. Hankkeen vaikutukset maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen.

3.1 Vaikutukset ilmastoon.

Katso kohdat 1.1-1.3. YVA-menettelyssä on huomioitava myös Kööpenhaminan ilmastokonferenssissa ja muissa kansainvälisissä elimissä tehdyt päätökset ja kannanotot fossiilisten polttoaineiden käytöstä energiantuotannossa. Myös suomalainen kansallinen lainsäädäntö kieltää lähivuosina uusien turvetuotantoalueiden perustamisen. YVA-menettelyssä täytyy selvittää, onko perusteita olla toimimatta tulevan lain hengessä jo nyt.

3.2 Vaikutukset alueen eläimistöön.

3.2.1 Hankkeen vaikutus Saukko-ojan ja Utosjoen eläimistöön.

Saukko-ojassa ja Utosjoessa tulee tehdä kartoitus uhanalaisten ja harvalukuisten eläinten esiintymisen toteamiseksi. Esimerkiksi raakun ja harvinaisten sammakolajien esiintyminen täytyy tutkia. Varmuudella Saukko-ojan vesistö on muiden muassa saukon ja majavan elinympäristöä. Myös Utosjoessa esiintyy molempia lajeja.

3.2.2 Erämaa-alue on uhanalaisen ahman elinympäristöä, Varpusuon alue kuuluu alueen ytimeen. Turpeen talviaikainen kuljettaminen häiritsisi ahman elinpiiriä.

3.2.3 Linnustokartoituksen laajentaminen.

- Varpusuon laidassa, Varpusuon, Rimminkankaan ja Porkkalanahon välisellä rämealueella sijaitsee metson soidinpaikka. Alue kuuluu ainakin osittain ellei täysin turvesuon lähivaikutusalueelle.

- Saukkosuolla toimii varmuudella suuri teeren soidin, joka sijoittuu Saukkosuon turvetuotantoalueen puoleiselle laidalle, mahdollisesti lähivaikutusalueelle.

- Varpusuolla sijaitsee luultavasti myös teeren soidinpaikka.

- Alue on lisäksi uhanalaiseksi käyvän riekon keskeisiä elinympäristöjä.

- Metsäkanalintujen elinympäristö tuhoutuisi tai häiriintyisi turvetuotannon ja –kuljetuksien seurauksena. Nämä tulee selvittää YVA:ssa.

- Varpusuon alue kuuluu metsähanhen elinpiiriin

- Varpusuon ympäristössä on 3 maakotkan pesäpaikkaa, joista yhdessä todettiin pesintä keväällä 2009 sekä useina peräkkäisinä sitä edeltävinä vuosina. Varpusuon alue kuuluu näiden kotkien keskeiseen reviiri-alueeseen (etäisyydet pesille 3,4km; 3,9km ja 3,2km). Lisäksi kuljetusreitti Pahkalammen ohi pohjois-etelä suunnassa kulkevalta tieltä kulkisi vain noin 1,7 kilometrin etäisyydeltä aktiivisesta pesästä. Puolangan suuntaan Karhusuon eteläpuolella kulkevalta kuljetusreitiltä aktiiviseen

pesään tulisi etäisyyttä alle 1 kilometri. Turpeen kuljetusaikaan kevättalvella kotkan pesintä on erittäin altis häiriölle.

Edellä mainittujen seikkojen perusteella on vahva syy epäillä, että aikaisemmin tehty linnustokartoitus (Soppela ja Jokela, 1997) aliarvioi alueen linnustoarvoa. Linnustokartoitukseen täytyy ehdottomasti tehdä täydennys puuttuvilta osin.

Alue on linnustollisesti erittäin arvokas. Esimerkiksi soitimien tuhoutumisen myötä alueen metsäkanalintukanta kärsisi laajalti. Myös maakotkan reviirin häiriintyminen johtaisi todennäköisesti pesinnän lakkaamiseen.

3.2.4 Hankkeen vaikutus hirvieläinten talvehtimisalueeseen. Varpusuon alue kuuluu hirvien talvehtimisalueen ytimeen.

3.2.5 Hankkeen vaikutus alueen eläinten kulkureitteihin.

Pahkavaaran ja Uunivaaran välillä Saukko-ojan latvaosan kohdalla on luonnollinen, ikaikainen eläinten kulkureitti. Tämä reitti mahdollistaa eläimien kulun suuren yhtenäisen suoalueen lävitse. Tätä reittiä käyttävät aktiivisesti muiden muassa ahmat, satunnaisesti alueella vierailevat sudet ja runsain määrin talvehtivat hirvet. Suunniteltu turvetuotantoalue katkaisisi tämän kulkureitin. Vaikutus eläimiin voisi olla yllättävän suuri, sillä vaihtoehtoiset reitit ovat epäedullisempia ja vaarallisempia.

3.2.6 Hankkeen vaikutus Utosjoen kalastoon.

Katso kohdat 2.3-2.5. Utosjoen virtaamat ovat jo nykyisellään kesäisin kuivina aikoina ja talvisaikaan heikkoja. Suoalueen tehokas ojittaminen heikentäisi vedenpidätyskykyä ja näin ollen heikentäisi virtaamia kuivuuskaudella. Tämä olisi erityisesti merilohen kannalta vahingollista. Lisäksi vedenlaatu heikkenisi suoalueen suodatusvaikutuksen katoamisen ja lisääntyvän humuskuormituksen johdosta. Merilohen lisäksi made kärsisi heikkenevästä vedenlaadusta.

3.2.7 Hankkeen vaikutus Saukko-ojan kalastoon.

Saukko-ojan alaosa läheltä Utosjokea ja Utosjoesta Saukko-ojan suulta on löydetty haukien vatsasta pikkunahkiaisia. On suuri mahdollisuus, että ojassa elää pikkunahkiaiskanta. Varmaa on, että Utosjoessa elää pikkunahkiaisia Saukko-ojan suun molemmin puolin.

Purotaimenen esiintyminen Saukko-ojassa tulee myös tutkia. Etenkin ojan keskiosan soraikot ja virtapaikat (Uunivaaran seutu) soveltuisivat purotaimenen elinympäristöiksi.

3.3 Vaikutukset maaperään, vesiin, kasvillisuuteen ja luonnon monimuotoisuuteen.

3.3.1 Hankkeen vaikutus Pahkavaaran laidassa sijaitseviin lähteisiin. Varmuudella tiedetään, että Pahkavaaran laidassa suunnitellulla turvetuotantoalueella tai sen läheisyydessä sijaitsee lähteitä. Todennäköistä on, että lähteet kuivuisivat turvetuotannon seurauksena. Lähteitten sijainti tulisi kartoittaa ja niiden arvo selvittää. Tietävästi myös Saukko-oja lähtee jostakin tämän seudun lähteestä.

3.3.2 Varpusuon alueen vedenpidätys- ja puhdistuskyvyn oleellinen heikkeneminen. Näiden vaikutus Saukko-ojaan sekä Utosjokeen on selvitettävä. Katso kohdat 2.1, 2.3-2.6, 3.2.1 ja 3.2.5.

3.3.3 Saukko-ojan lähiympäristön kasviston kärsiminen toistuvien tulvahuippujen ja kuivuuskausien seurauksena. Saukko-ojan läheisyydessä Uunivaaran läheisyydessä esiintyy uhanalaista lettorikkoa. Hankkeen vaikutus tähän kasvustoon tulee selvittää.

3.3.4 Merkittävän luonnontilaisten soiden muodostaman ketjun katkeaminen. Alueella on nykyisellään harvinainen luonnontilaisten soiden muodostama jatkumo. Ketjun muodostavat Sääskisuo, Saukkosuo, Varpusuo, Pahkasuo, Rytisuot, Juurikkasuo, Peurasuo, Liperinsuo, Jerusaleminsuo, Sarvisuo ja Potkunsuo. Sivuhaarana ketjuun kuuluu myös Varpusuon viereen sijoittuva suojeltu Karhusuon alue. Varpusuon pohjois- ja länsipuolelle sijoittuu myös näille seuduille harvinaisen laajat tiettömät alueet. Ketjun katkeamisen vaikutukset kasviston ja eläimistön leviämiseen ja muihin seikkoihin tulee selvittää.

3.3.5 Varpusuon luonnontilaisuus. Varpusuon avonainen osa on luonnontilassa. Tätä ei tule sekoittaa ympäröiviin ojitettuihin alueisiin. Pahkavaaran laita, turvetuotantoalueen pohjoisosaa, on sitä paitsi täysin eri suokin. Siitä ei ole mielekästä puhua Varpusuona. Siis Varpusuosta on luonnontilassa noin 60 %. Vapo Oy:n tuottamassa Varpusuon turvetuotantoalue –Ympäristövaikutusten arviointiohjelmassa (2009) väitetään vastaavaksi luvuksi 28 %, joka on täysin harhaanjohtava tieto.

Varpusuota ympäröivät ojitetut alueetkin ovat ennallistettavissa luonnontilaisiksi pienillä toimenpiteillä, joten niillekin täytyy laskea täysi luonnontilaan verrattavissa oleva arvo. Turvetuotanto sitä vastoin pilaa biodiversiteetin tuhansiksi vuosiksi.

C. Mielestäni ympäristövaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon valtioneuvoston periaatepäätös luonnontilaisten soiden jättämisestä turvetuotannon ulkopuolelle. Varpusuon alueesta on huomattava osa luonnontilaista suota ja loppuosakin on vanhaa 70-luvulla aurajoitettua aluetta, joka on palautumassa luonnontilaan.

Varpusuon alue on viimeistä ns. erämaa-aluetta paikkakunnalla, jonka merkitys ympäristön asukkaille on huomattava, siellä käy marjastus- ja metsästysaikana huomattava määrä ihmisiä. Hyvänä hillakesänä alueelta kerätään arvioni mukaa useita satoja kiloja hillaa.

Saukko-ojan alajuoksulla on yksityismaalla Utajärven suurin ympäristötukialue, joka liittyy eteläosaltaan Liperinsuon soidensuojelualueeseen. Turvesuon laskuvedet pilaisivat Saukko-ojan lopullisesti. Saukko-oja on luonnontilaisena erityisen tärkeä elinympäristö.

Suunniteltu pintavalutuskenttä ei tule pidättämään varsinkaan tulva-aikana kiintoaineita, eikä ravinteita ja siten Saukko-ojan kautta Utosjokeen ja Ylilampiin tuleva ravinnekuormitus tulisi pilaamaan Ylilammen umpeenkasvamisen kautta lopullisesti.

Tuleva turvesuo aiheuttaa myös pöly- ja meluhaittaa ympäristöön myöskin talvella turpeen kuormaus- ja kuljetusaikana.